MARS *et* HISTORIA

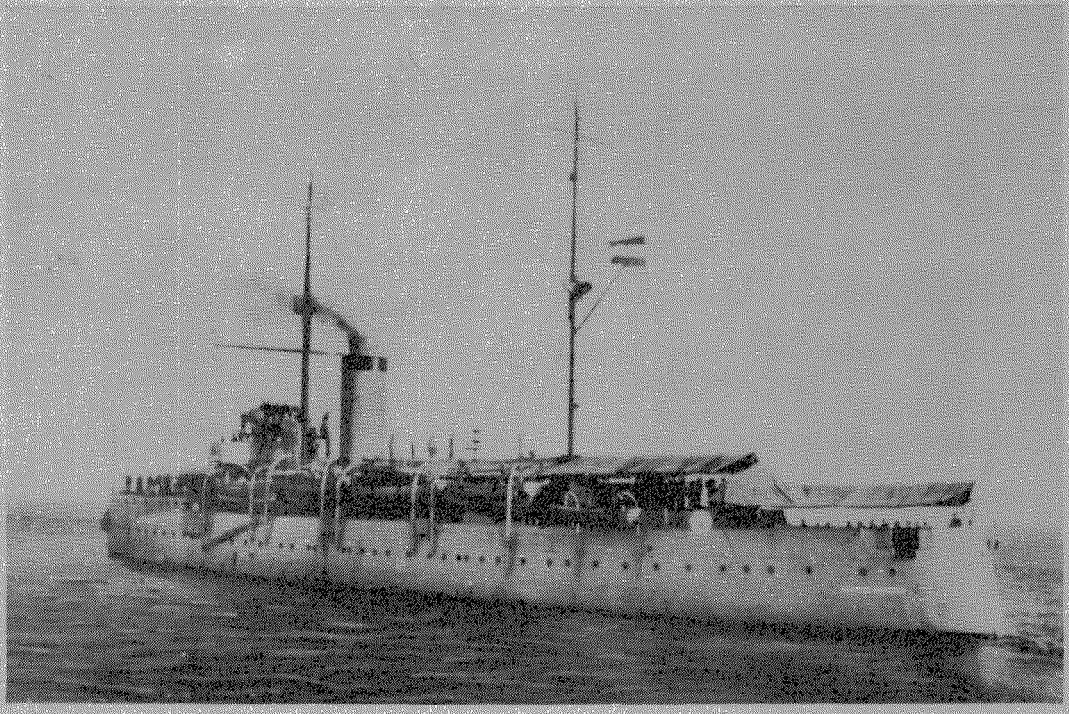

19e Jaargang nummer 6 - november/december 1985

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** vacant, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, B.W. Hopperus Buma, F.J. van Lier, C.N. Nicolas, **Adviseur:** mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564, **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* **35,00**, te storten op rek. nr. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta. **Redaktie-adres:** Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.
Ledenadministratie: B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, telefoon: 02159-13563.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) (vakant)

(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.

(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th.Smits jr, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070 – 873961

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992,
B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563,
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566.

(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.

(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv A.F. Lancker, Secanets 39, Setla Correos Vergel (Alicante) Spanje

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.

(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof.dr. H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage.
Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3^{111}, 1071 LW Amsterdam

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071-220545.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.

(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Badhuisweg 61A, 2587 CD 's-Gravenhage

(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' (vakant)

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391.
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324,
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283,
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.

(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage

(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815,
drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.

(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda. Losse nummers, inclusief portokosten *f* 5,-, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD:

F.J. van Lier, Militariade.
Dr. N. Vels Heijn, Waterloo: *'Waarom deden ze zo stom?'*
B.C. Cats, Nieuwe onderscheidingstekenen voor tamboers, hoornblazers, trompetters, tamboer/clairon-maitres en militaire muzikanen.
Drs. H.L. Zwitser, De val van Brussel in 1585.
P.J.M. Kamps, De oorsprong van de squadronnummers van de Marineluchtvaartdienst en de Koninklijke Luchtmacht.
J.C. van Senden, Verslag van de najaarsexcursie naar Ommen en Hattem.
Bestuursmededelingen: Notulen van de 19e Algemene Ledenvergadering; Jaarrede van de voorzitter, gehouden op de Algemene Ledenvergadering 1985; 3e opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1 juni 1985; voorjaarsexcursie 1986.

VAN DE REDAKTIE:

Naast de vaste rubriek Militariade heeft de redaktie naast eerder aangekondigde artikelen ook nog in portefeuille:
Uit het dagboek van luitenant Donck (XXXIII), door C.A. Heshusius.
YPR-765, door C. Blijleven.
Koloniale artillerie, door H. Ringoir.
Fokker T-VIIIW, door J. van den Berg.

DE REDAKTIE WENST U

PRETTIGE FEESTDAGEN!

Op de voorkant:
Hr. Ms. Pantserschip *'Hertog Hendrik'*.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met U en door U verzameld door F.J. van Lier, Kromwater 56, 2715 AL Zoetermeer.

1. Ter inleiding moet ik U deze keer iets persoonlijks melden. In verband met functioneel leeftijdsontslag per 1 januari 1986 zal ik het randstadgebeuren gaan verlaten en mij met gezin gaan vestigen in de schone stad Buren in de Betuwe. De bedoeling is daar het directeurschap van het Marechausseemuseum te gaan bekleden per 1 mei 1986. Dat alles betekent naast een verhuizing met alles daaromheen ook een geduchte inwerkperiode voor de nieuwe job. En dat kan dan weer betekenen, dat de tijd om militariade in elkaar te zetten wel eens krap kan worden. Mist U onze rubriek dus 'n keer of is die rubriek eens wat korter dan anders, dan weet U de oorzaken. Overigens, mijn nieuwe adres wordt per 10 december 1985: Herenstraat 9-11, 4116 BK Buren (Gld).

2. Van medebestuurslid Van Popta ontving ik ter recensie het boekje (doctoraalscriptie) *'Beschaafd geweld te 's-Gravenhage'*.
Het boekje behandelt de Hollandse gardes te voet en te paard van Staten en Stadhouder in het midden van de 17e eeuw en is geschreven door C.J. van Soest. Eventuele belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen door overmaken van *f* 12,- (verzendkosten inbegrepen) op giro 430246 t.n.v. C.J. van Soest te Leiden. Thans (okt. '85) is drs. C.J. van Soest werkzaam bij de sectie Militaire geschiedenis, gebouw 103 (K. 29a) van de Frederikkazerne te 's-Gravenhage, alwaar het boekje ook af te halen is tegen betaling van *f* 10,-.
Nu iets over het boekje zelve. Laat ik beginnen te zeggen, dat ik het op een avond in één ruk heb uitgelezen, hetgeen iets zegt over de schrijftrant van Van Soest. Het is werkelijk vlot geschreven. Voor zover het onderzoek van de schaarse bronnen het toeliet heeft de schrijver de gardes cavalerie en de gardes infanterie tegen de achtergrond van de machtsstrijd tussen stadhouders en Staten (vooral die van Holland) opmerkelijk goed beschreven. Duidelijk blijkt dat ook in die tijd de beschikbare gelden de sterkte der eenheden bepaalden. Natuurlijk was ook de prioriteitsafweging tussen marine (denk aan de Engelse oorlogen) en landmacht (waaronder de gardes) een factor van invloed op het fluctueren van de sterktes.
Met Van Soest hoop ik dat verder onderzoek van de gardes met inbegrip van die van Groningen, Friesland en Gelderland zal plaatsvinden. Wellicht iets voor een dissertatie. Het zou voor de militaire historie van ons land een ware aanwinst zijn, gezien de voortekenen uit deze scriptie!

3. Ons als altijd zeer actieve medelid M.C. van der Hoog was weer actief op pad en bracht van een reisje naar Duitsland enige gegevens mee, die bij deze gaarne aan U worden doorgegeven. Om te beginnen met de stad Bückeburg. Daar bevindt zich een *'Heimatmuseum'*, dat in het bezit is van een verzameling onderscheidingen, die typisch is voor een qua oppervlakte kleine Noord-Duitse staat in de 19e en vroeg-20e eeuw, namelijk het Vorstendom Schaumburg-Lippe. Om er enige te noemen:
   - de Huisorde met kenspreuk *'Für Treue und Verdienst'* in vier klassen,
   - de *'Orden für Kunst und Wissenschaft'* in twee klassen,
   - de *'Verdienstmedaille'* in goud en zilver,
   - de *'Lebensrettungsmedaille'* in zilver,
   - de zilveren *'Verdienstmedaille mit silberner Bandschnalle für langjährige Feuerwehrdienste'*,

- de *'Militär-Denkmünze für die Kriege 1808-1815'*, die zéér zeldzaam is.

Als U toch in Bückeburg bent, breng dan zeker ook een bezoek aan het prachtige paleis van de vorsten van Schaumburg-Lippe. Alhoewel de vorstelijke familie er nog steeds woont, worden er rondleidingen gehouden, waarbij U o.a. de schitterende spiegelzaal krijgt te zien en de magnifieke kapel. Zéér de moeite waard! Als U toch in Duitsland bent, reis dan eens naar de rattenvangerstad Hameln. Daar bevindt zich het Museum Hameln met zeer interessante wapenverzameling, grotendeels antiek. In dat museum is - met een beetje geluk - ook nog het boekje *'Vom Feuerrohr zum Repetiergewehr'* te verkrijgen. Dit boekje was tevens catalogus van de gelijknamige tentoonstelling die in de maanden augustus, september en oktober 1985 in het museum werd gehouden.

4. Aan de Legerkoerier van oktober 1985 ontleen ik de korte bespreking van het boek *'Hoe was het ook weer'*, geschreven door ons gewaardeerd medelid H.J. Wolf, oud-bibliothecaris van de Koninklijke Militaire Academie te Breda.
'Op donderdag 22 augustus j.l. overhandigde de schrijver het eerste exemplaar van zijn verhalen over Breda, de Koninklijke Militaire Academie en het Kasteel van Breda aan generaal-majoor H. Leeflang, Gouverneur van de KMA.
Door zijn 35-jarig verblijf als bibliothecaris aan de KMA is hij deskundige geworden op het gebied van de geschiedenis van dat stukje Breda, en hij heeft daarvan blijk gegeven tijdens een groot aantal rondleidingen en door de vele artikelen die hij over Breda, de KMA en het Kasteel heeft geschreven. Na zijn afscheid als bibliothecaris in september 1984 besloot hij een aantal artikelen te bundelen. De titel *'Hoe was het ook weer?'* was een vraag die bij iedere rondleiding opnieuw werd gesteld. Het boek gaat over gouverneurs, docenten en cadetten van de KMA en over gebeurtenissen in Kasteel en stad. Gebeurtenissen die soms opmerkelijk waren en soms ongeloofwaardig en die een enkele keer verborgen bleven omdat er noch over werd gesproken en evenmin geschreven.
Het boek omvat 112 pagina's met 120 illustraties en is verkrijgbaar in de boekhandel voor *f* 27,50. Het is een uitgave van Uitgeverij *'Brabantia Nostra'* te Breda.

5. Voor onze motief-verzamelaars zijn er weer mooie militaria-postzegels verschenen en wel:
   - 15-10-1985 - D.D.R. - Burchten in de D.D.R. - 4 waarden,
   - 19-07-1985 - Ascension - Kanonnen op Ascension - 4 waarden,
   - 03-09-1985 - V.R. China - 40e verjaardag overwinning op Japan - 2 waarden,
   - 15-07-1985 - Colombia - 50e verjaardag Marinecollege - 1 waarde,
   - 27-07-1985 - Ivoorkust - 15e verjaardag van de strijdkrachten - 5 waarden,
   - 06-11-1985 - Nieuw Zeeland - Marineschepen - 4 waarden,
   - 24-09-1985 - Alderney (Guernsey) - Regimenten van de Alderney Garnisons - 5 waarden,
   - 22-08-1985 - Brazilië - Militaire uniformen - 4 waarden,
   - 28-06-1985 - Canada - Historische Canadese forten - 10 waarden,
   - 30-07-1985 - Syrië - 39e verjaardag van het leger - 1 waarde,
   - 29-05-1985 - Tuvalu - Vliegtuigen uit de 2e Wereldoorlog - 4 waarden,
   - 30-09-1985 - België - 40e Verjaardag bevrijding - 3 waarden,
   - 20-06-1985 - Ierland - 25e Verjaardag van het 1e Ierse VN-bataljon - 1 waarde,
   - 04-09-1985 - Man - 100e Verjaardag van de Soldiers, Sailors and Airmen's Families Association - 4 waarden,
   - 08-11-1985 - Canada - Canadese Marine - 1 waarde,
   - 06-06-1985 - Maladiven - Nationale leger - 6 waarden,
   - 07-05-1985 - Sint Lucia - Militaire uniformen - 15 waarden,
   - 29-04-1985 - Sint Vincent Grendadi-

nen (Bequia) - Oorlogsschepen 2e Wereldoorlog - 4 waarden,
- 12-07-1985 - V.S. van Amerika - General Henri Knox - 1 waarde.

6. Van de *'Stichting Collectie Militaire Traditie - Jaap van der Burg'* ontvingen wij het jaarverslag 1984-1985. Het keurig verzorgde boekje bevestigt de indruk dat het goed gaat met deze particuliere expositie, die tot de grootste van ons land behoort. Het begunstigersbestand groeide tot boven de 100, de bibliotheek nam aanzienlijk in omvang toe en de expositie zelve werd op meerdere punten verbeterd.
   Om de presentatie nog beter te maken zal de expositie worden uitgedund. De zo vrijkomende ruimte zal worden gebruikt voor een jaarlijks wisselende tentoonstelling, gewijd aan één krijgsmachtdeel. Daardoor zal het gehele museum ieder jaar 'n ander beeld geven van onze strijdkrachten, hetgeen uiteraard voor de jaarlijks terugkerende bezoeker zeer aantrekkelijk is. Overigens, beste leden, als ook U donateur van deze prijzenswaardige stichting wilt worden, bel dan even naar ons medelid, de heer P. van den Burg in Driebergen, telefoon: 03438-17588 en U krijgt alle benodigde informatie.

7. Uit de grote hoeveelheid vakliteratuur die mij de laatste tijd bereikte, wil ik U een aantal interessante artikelen noemen. Wellicht spaart het U tijd als U wat gerichter kunt lezen!
   - *'Bulletin Geneeskundig Commando KL'*, uitgave nr. 35, juni 1985. In de serie *'Onze Kazernes'* aflevering 10 over de Boreelkazerne te Deventer (2 blzn).
   - *'VOC Mededelingen'* uitgave augustus 1985. Interessant artikel van de hand van Dr. C.M. Schulten *'De reorganisatie van de Nederlandse Cavalerie in 1867'* (3 blzn), tevens het artikel *'Dieren in de oorlog'* door J.G. Nieuwendijk (5 blzn, 9 foto's).
   - *'Polsslag'* uitgave september 1985. Een door smi W.T. Mojet geschreven artikel *'Ons dienstvakembleem'* (1½ blz, 7 tekeningen) over het embleem van de Geneeskundige troepen.
   - *'Qua patet orbis'*, periodiek voor officieren der Mariniers, special, mei 1985. Deze speciale uitgave is in zijn geheel gewijd aan het Nederlandse contingent Saartroepen en is samengesteld door ons medebestuurslid C.B. Nicolas, directeur van het Mariniersmuseum. Hoogst interessant en rijk geïllustreerd, omvang 225 blzn. Dit nummer van QPO is nog te koop à *f* 15,- in het Mariniersmuseum.
   - *'Revue Internationale d'Histoire Militaire'*. Bij de nadering van het 50-jarig bestaan werd een index uitgegeven van de 61 nummers van dit wetenschappelijk blad, die in de periode 1939-1985 verschenen. Vergemakkelijkt de toegang tot de vele militair-historisch belangwekkende artikelen, die in dit tijdschrift tot nu toe verschenen, temeer waar slechts weinigen in het bezit zullen zijn van de complete serie. Raadpleging mogelijk bij de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf in de Frederikkazerne te Den Haag.

8. Van medebestuurslid Bom ontving ik bericht over een plastic model van de Nederlandse pantserwagen M 39, fabrikaat DAF. Ik laat het hier in zijn geheel volgen, waarbij ik vooraf nog opmerk, dat bij dezelfde firma binnenkort ook een model van de DAF YP 408 in schaal ± 1 : 36 zal verschijnen.
   'Bij Hobbymodellbau F. Schmidt, Neustadter Strasse 65 A, 6704 Mutterstadt, West-Duitsland is een vacuform plastic model verkrijgbaar van de Nederlandse pantserwagen M 39, welke voor de oorlog bij DAf was aangeschaft om de pelotons pantserwagens van de Regimenten Huzaren mee uit te rusten. De prijs van dit model (No. 1116) bedraagt DM 18,95 (exclusief verzendkosten) bij vooruitbetaling te voldoen. Het model is gebaseerd op het door DAF vervaardigde prototype en vertoont derhalve een aantal - geringe - afwijkingen ten opzichte van de produktie-uitvoering. Voorts is

een vacuform model in het algemeen minder gedetailleerd dan een uit plastic gegoten model. De voornaamste fout in het model betreft de bovenzijde van de toren, welke is gebaseerd op de door DAF bij het prototype geplaatste dummy in plaats van op de bij het uiteindelijke voertuig geplaatste Landsverktoren. Al met al een model dat door middel van de nodige eigen conversie tot een zeer bevredigend eindresultaat van dit historisch voertuig zal kunnen leiden.'

9. Van onze correspondent Kl. Sierksma het navolgende bericht:
'Zes jaren moest gewacht worden op de uitgave van de lezingen, die 21 sprekers in 1979 voor het 8ste Int. Congres voor de Banistiek hebben gehouden. Van de wetenschappelijk goed gefundeerde onderwerpen, die in ons kader passen, noemen we: Mäder, Einige neue Aspekte über Fahnen von Schweizer Regimentern in österreichischen Diensten; Breiteneder, Osterreichische Infanteriefahnen 1743 bis 1918; Sierksma, Het Vlagge-Boeck van den Heer Paulus van der Dussen, Capitein (ca. 1700); Crampton, Flags of the English Civil War; Charrié, Le tableau des trophées conquis par les Hollandais de Anna Beek (1713); Servais, Les emblèmes des Forces armées belges. Voor slechts 100 Oostenrijkse schillingen is het 248 pgs dikke, rijk geïllustreerde boek op A4 formaat verkrijgbaar bij Hofrat Dr. Franz Kaindel, Direktor Heeresgeschichtliches Museum, Arsenal I, A-1030 WIEN.'

10. Tot slot nog enige boeken:
- Naar aanleiding van de televisieserie over de 2e Wereldoorlog, die in het voorjaar 1985 werd uitgezonden, verscheen bij ECON-Verlag het boek *'Der Zweite Weltkrieg'*. Op meer dan 1100 bladzijden, verlucht met over de 2000 afbeeldingen (grotendeels nooit eerder gepubliceerd) vertelt dit boek middels de pen van Janusz Piekalkiewicz de geschiedenis van zeven oorlogsjaren. De prijs is DM 98,- en het ISBN-nummer: 3-430-17479-1.
- Een proefschrift, dat zeker ook van belang is voor velen onder ons, is *'Tussen ons volk en de honger'* over de voedselvoorziening 1940-1945, geschreven door G.M.T. Trienekens. Te bestellen door overmaking van *f* 45,- op giro 4239476 van Uitgeverij Matrijs, postbus 670, 3500 AR Utrecht.
- Het befaamde boek van Knötel/Sieg *'Handbuch der Uniformkunde'* is nu voor het eerst - na tien drukken in zwart-wit - in kleuren uitgegeven. Onder de titel *'Farbiges Handbuch der Uniformkunde'* verscheen bij Spemann-Verlag te Stuttgart een geheel aan de huidige kennis van uniformen aangepaste en vervolmaakte uitgave van de Knötel/Sieg. Meer dan 600 uniformafbeeldingen in kleuren plus ruim 200 detailtekeningen geven een duidelijk beeld van de ontwikkeling van de militaire kleding der Duitse Staten, van Oostenrijk/Hongarije en van Zwitserland tot 1937. De prijs is DM 148, en het ISBN-nummer 3-440-81072-0.

VOORJAARSEXCURSIE

Met bijzonder veel genoegen deelt het bestuur de leden mede, dat de voorjaarsexcursie 1986 een heel bijzondere gaat worden. De datum is geprikt op 1 mei a.s. en het reisdoel is Den Helder en Texel. Meer verklappen we nog niet.
Let op het januari/februari-nummer!

Dr. N. VELS HEIJN

WATERLOO: 'Waarom deden ze zo stom?'

Op de dag na Waterloo vroeg men een Brits soldaat wat er tijdens de slag gebeurd was. Zijn antwoord luidde: *'Ik mag hangen als ik weet wat er gebeurd is; de hele dag hebben ze mij in de modder geduwd en iedere schurk op een paard probeerde mij omver te rijden.'* Een soortgelijk antwoord zouden duizenden andere soldaten hebben kunnen geven.

Gezien vanaf de 45 m hoge heuvel van de Leeuw van Waterloo ligt het slagveld als een stafkaart voor ons, maar op de grond was en is het terrein met zijn golvingen allerminst overzichtelijk. Het slagveld was 3½ km breed en tijdens de meeste fasen van de strijd benam de kruitdamp elk uitzicht.

Als men Wellington gevraagd had daags na de slag wat er nu allemaal precies gebeurd was zou hij geantwoord hebben: *'Ik mag hangen als ik weet wat er allemaal precies gebeurd is; ik heb de hele dag rondgereden, orders gegeven, ingegrepen waar het nodig was, maar val mij niet lastig over details.'* Zijn eigen rapport, geschreven 19 juni en spoedig in de kranten gepubliceerd, beperkte zich tot de hoofdlijnen en ook dat nog uiterst globaal. Hij prees daarin enkele commandanten en onderdelen en onmiddellijk stak er een storm van verontwaardiging op bij al diegenen die meenden dat zij ten onrechte niet een eervolle vermelding kregen. Sindsdien heeft Wellington hardnekkig geweigerd steun te verlenen of adhaesie te betuigen aan de vele pogingen om de slag te reconstrueren. Heel verstandig van hem, maar wel jammer. Zodoende is er nooit een officiële, geautoriseerde beschrijving van de slag tot stand gekomen en gaat de Waterloo-literatuur gebukt onder een onstuitbare wildgroei tot heden ten dage toe. Zij is gebaseerd op min of meer persoonlijke verslagen van commandanten, niet altijd vrij van eigenbelang, soms feiten verdoezelend en exaktheid ontberend, dikwijks ook onderling met elkaar in tegenspraak. Dit materiaal werd aangevuld door een stroom van persoonlijke ontboezemingen in brieven, dagboeken en mémoires, in tijdschriftartikelen. Deze zijn vaak heel interessant, maar zij missen het totaal overzicht; zij zijn uiterst subjectief en talloze Indianenverhalen blijken onuitroeibaar. Wij hebben er wel een levendige en boeiende Waterlooliteratuur aan overgehouden, maar vol controversen en onbeantwoorde vragen. Om één klein voorbeeld te noemen een Nederlands onderdeel betreffende. De brigade d'Aubremé, onderdeel van de divisie Chassé, heeft, voor zover na te gaan, op geen enkel moment actief aan de strijd deelgenomen; zij is steeds in reserve gebleven. Hoe kan dat, terwijl in de crisisperiode elke man nodig was? Toch heeft deze brigade 171 benoemingen tot ridder MWO ontvangen, meer dan de brigade Van Bijlandt die èn bij Quatre Bras èn bij Waterloo in gevecht was en meer dan de brigade Detmers die onder leiding van Chassé een succesvolle tegenaanval op de Franse garde ondernam. Bovendien prijst Wellington in de Nederlandse versie van zijn rapport, bestemd voor Koning Willem I, behalve de cavalerie-generaal Trip slechts één infanterie-commandant en dat is d'Aubremé (in de originele Engelse versie staat hier Vanhope, een volslagen onbekende naam).

Zoals gezegd, er zijn uiterst boeiende beschrijvingen van Waterloo verschenen waaraan citaten uit de persoonlijke belevenissen kleur en levendigheid verlenen. Alles is vol aktie, het kanongebulder rolt over het slagveld en het geknetter van geweersalvo's is niet van de lucht; men ruikt als het ware de kruitdamp.

Toch kan ik mij voorstellen dat een kritische lezer van dergelijke goed geschreven en knap gecomponeerde boeken uiteindelijk de verzuchting slaakt: *'Wat een stom gedoe! Ze schieten permanent als gekken tot op de kortste afstanden,*

maar alles staat, loopt en rijdt in dicht aaneengesloten formaties. Geen wonder, dat er zoveel slachtoffers waren. Waarom deden ze zo stom?' Mijn antwoord luidt dan: *'Omdat ze niet anders konden, want zij hadden zulk een miserabel schiettuig.'* Een paradox die toelichting vereist. Men kan een veldslag, uit welke eeuw ook, slechts begrijpen - èn beschrijven - als men weet welke wapens er beschikbaar waren, wat men er mee kon doen en vooral ook wat men er niet mee kon. Moderne beschrijvingen van Waterloo wekken de indruk alsof er met snelvuurwapens werd geschoten en dan wordt het gebeuren onbegrijpelijk, zo niet absurd. Dit komt doordat de auteurs tot voor kort nalieten informatie te geven over de wapentechnische kant. Voor de oudste literatuur is dit verklaarbaar. Alle legers hadden dezelfde wapens en die waren al een mensenleeftijd lang niet wezenlijk veranderd. Iedere geïnteresseerde lezer kende die. Latere auteurs gaan op dezelfde wijze door, zelfs als hun lezers geen flauw idee meer hebben van vuursteengeweren en voorlaadkanonnen. Sommige schrijvers zelf blijkbaar ook niet.
Pas ca. 1965, 150 jaar na dato, beseffen de meeste auteurs dat enige informatie over de wapens en de daaruit voortvloeiende taktische formaties onontbeerlijk is voor een goed begrip van het verloop van de strijd, wat er gebeurde, hoe het gebeurde en waarom zo en niet anders. Helaas slagen zij er niet in deze gegevens te verwerken in hun beschrijvingen van de slag. Zo blijft de lezer met onbeantwoorde vragen zitten.
Men zij op zijn hoede met deze inleidingen. John Sutherland, de auteur van **Men of Waterloo** (1966), schrijft dat een loden geweerkogel 8 ounces woog; dat is 227 gram en dat is zo'n tienmaal te veel. Hij kent de artillerie een werkzame dracht van 4 km toe, terwijl het met 1500 m wel bekeken was. Volgens hem reden de kanonniers op de paarden die de kanonnen en de caissons trokken. Vraagt hij zich dan niet af wie voor de paarden zorgt als de kanonniers hun geschut bedienen? Kanonniers en stukrijders waren heel aparte en streng gescheiden categorieën. Volkomen dwaas is de volgende opmerking: *'Afstand en zijdelingse richting van artillerie kon snel vastgesteld worden door twee of drie schoten af te geven; de vooruitgeschoven observatiemethoden op het Napoleontische slagveld verschilden niet wezenlijk van die in W.O. II en de Koreaanse oorlog'* (sic!). Hadden die waarnemers soms ook al een telefoon- of radioverbinding? Complete nonsens.
David Howarth in **A near run thing** (1968) weet te vertellen dat een bepaalde Britse batterij bij Waterloo 700 schoten per kanon afvuurde. Dan zou deze batterij zes uur onafgebroken twee schoten per minuut hebben moeten afgeven en dat houdt geen kanon en geen bediening uit. Bovendien blijkt uit zijn verhaal dat deze batterij - zoals alle andere - slechts gedurende bepaalde fasen van de strijd gevuurd heeft. En waar moest al die munitie vandaan komen: zes extra caissons voor elk kanon!
Na deze kennelijke ondeskundigen iemand die geldt als een deskundige op het gebied van vuurwapens: de Amerikaan Jac Weller, de auteur van **Wellington at Waterloo** (1967). Eerst wil ik zelf aan een recenter voorbeeld illustreren hoezeer men moet oppassen theoretische gegevens kritiekloos te transponeren naar de praktijk. Onze vooroorlogse lichte mitrailleur M 20 (Lewis gun) had theoretisch een vuursnelheid van 600 schoten per minuut. In de praktijk heeft geen enkele M 20 dit ooit gepresteerd, want voor dit aantal zou men vijfmaal de trommel moeten verwisselen. Bovendien zou het luchtgekoelde wapen roodgloeiend worden en in een minuut meer dan de helft van de beschikbare munitievoorraad verspeeld hebben. In de praktijk mochten de vuurstoten slechts uit 7 à 8 patronen bestaan. Nu Jac Weller. Hij stelt dat gewone infanterie gedurende 10 minuten 30 salvo's kon afgeven en voegt daar aan toe: *'Britse infanterie kon het nog veel beter.'* In een vorig boek vertelt hij dat tijdens de slag bij Vimiero (1808) in Portugal 3000 Britten gedurende 2 minuten 10 salvo's afgaven op 3000 Fransen die bij het eerste salvo al tot op 100 yards genaderd waren. Dat zijn 30.000 kogels op een afstand van 100 yards en minder, want die Fransen bleven natuurlijk niet stilstaan. Zo'n kogelregen op korte afstand zouden de Fransen niet overleefd hebben, maar daar blijkt niets van. Tien salvo's in 2 minuten is even onmogelijk als

een M 20 die in één minuut 600 kogels verschiet.
De Engelse generaal-majoor B.P. Hughes kreeg genoeg van deze absurde verhalen. In zijn boek **Firepower** (1974) geeft hij de resultaten van een grondig onderzoek naar de vuurwapens van die tijd, de resultaten op een schietbaan in vredestijd met uitstekende schutters en de vele factoren die in de praktijk op het slagveld de effectiviteit van de wapens enorm ongunstig beïnvloedden.
Een van zijn conclusies luidt: *'Het vuursteengeweer was een buitengewoon inefficient wapen. Gedeeltelijk was dit te wijten aan fouten van de schutter; voor een veel groter gedeelte echter aan het wapen zelf; het was onhandig, onbetrouwbaar en onzuiver, zelfs binnen de grenzen van zijn zeer beperkte werkzame dracht.'*
Dit boek biedt concrete gegevens die men tevoren slechts uiterst moeizaam, en dan onvolledig en weinig betrouwbaar, bij elkaar moest sprokkelen.
Een recruut bij de infanterie moest in hoofdzaak twee dingen leren: schieten en exerceren. Niet veel zal men zeggen. Toch komt men meermalen de uitspraak tegen dat de Nederlandse recruten die nog geen 10 maanden onder de wapenen waren nog niet als volledig opgeleide soldaten konden worden beschouwd.
In het exercitiereglement van 1815 vindt men nauwkeurig omschreven welke handelingen nodig zijn om een geweer te laden. Tot en met het afvuren van het schot zijn dit 14 handelingen, sommige nog onderverdeeld en zo komt men op een totaal van 27 bewegingen. Voor iedere handeling is een apart commando en men noemt deze 14 handelingen tempo's, omdat zij in een bepaald ritme aangeleerd werden. Het doel is immers dat een heel gelid tegelijk een salvo lost.
De patroon bestond uit een papieren zakje met onderin de loden kogel, daarop het kruit en dan dichtgebonden. De man moest met zijn tanden het zakje tot op het kruit afbijten, dan wat kruit in de pan gieten, de patroon met de voorste vingers dichtknijpen, met de achterste vingers het pandeksel sluiten, het geweer rechtop zetten, het overige kruit in de loop gieten, daarop de kogel en het papier en dit alles met de laadstok aanstampen. De laadstok moet tweemaal gedraaid worden, na het uit zijn ligplaats trekken en voor het terugplaatsen. Het laden is nu klaar. Dan de haan, waarin de vuursteen vastgeklemd zit met een schroef, spannen. Bij het aan de trekker trekken slaat de haan met kracht vooruit, de vuursteen ketst tegen het opstaande *'staal'* van het pandeksel en stoot dit open, vonken spattend die het kruit in de pan doen ontvlammen. De vlam slaat door het zundgat en ontsteekt het kruit in de loop en het schot gaat af; als alles meezit tenminste. De kogel heeft één mm speling in de loop en het schot is dus allesbehalve zuiver. Er zijn dan ook geen richtmiddelen; men richt door over de loop te kijken.
Hoeveel kon er bij deze procedure niet misgaan. Kruit morsen of de laadstok laten vallen kon gemakkelijk gebeuren als men dicht opeen in het gelid stond. Vocht was fataal, evenals een door kruitslijm vervuilde loop of een verstopt zundgat. De vuursteen sleet af en moest na enkele tientallen schoten vervangen worden.
Lichte infanterie, bestemd voor het verspreide gevecht, speciaal in bossen en gebouwen, had buksen met een getrokken loop. Die schoten zuiverder, maar omdat de kogel hetzelfde kaliber had als de loop was het laden moeilijker en kostte meer tijd.
De cavalerie was behalve met de sabel - bij de Fransen ook lansiers - bewapend met karabijnen en pistolen. Dat een ruiter te paard midden in het gevechtsgewoel zijn karabijn of pistool kon herladen moet uitgesloten worden.
Bij de artillerie was minutieuze samenwerking van een heel team nodig om een stuk te laden, maar bij een goed samenspel was de kans op haperingen geringer dan bij een geweer. Het kruit verpakt in een katoenen zak en het projectiel moesten in de loop geramd worden. Via het zundgat werd de zak opengeprikt; een pijpje met ontstekingskruit werd in het zundgat gestoken en vervolgens met een lont aan een lange staak tot ontbranding gebracht. Bij het afgaan van het schot springt het kanon enige meters terug en moet weer naar voren worden gebracht. De stukscommandant zelf richt het stuk en stelt met een stelschroef de elevatie in. Een goed team

kan 2 schoten per minuut afgeven, maar dit tempo kan niet gedurende langere tijd worden volgehouden.
Het meest gebruikte projectiel is de massieve ijzeren kogel van 12, 8, 6 of 4 pond. De baan is zeer gestrekt, zodat men op vlak terrein niet over eigen troepen kan heenschieten. Na 400 à 800 m raakt de kogel de grond en springt dan nog één of meermalen op, mits het terrein niet te zacht of drassig is. Wie zich in de baan van dit projectiel bevindt wordt verbrijzeld of deerlijk verminkt.
Men kende ook granaten d.w.z. holle ijzeren kogels gevuld met kruit en voorzien van een ontstekingspijpje dat ontvlamde bij het afgaan van het schot. De lengte van dit pijpje was bepalend voor het moment waarop de granaat ontplofte en in brokken ijzer uiteenspatte. De bedoeling was dat dit in de lucht gebeurde, maar dat lukte lang niet altijd. Dit projectiel was bijzonder geschikt voor houwitsers die door hun kromme baan wel over eigen troepen konden schieten, mits er voldoende voorzorg in acht genomen werd. De Britten gebruikten z.g. shrapnels, holle granaten gevuld met kruit èn kleine kogels, granaatkartetsen.
Voor de korte afstanden, van 300 m tot vlakbij, verschoot men z.g. blikken dozen, gevuld met kleine kogels of schroot. De blikken doos scheurde open onmiddellijk na het verlaten van de loop en op een dicht aaneen gesloten vijandelijke formatie infanterie of cavalerie was de uitwerking groot.

EN NU DE PRAKTIJK

Een infanterist die zijn eerste schot gelost heeft is weerloos zolang hij zijn geweer niet heeft kunnen herladen. In vroeger eeuwen bestond infanterie derhalve uit musketiers en piekeniers. Door de uitvinding van de bajonet, eerst in de loop gestoken, maar al spoedig vervangen door een naast de loop bevestigd model, werd iedere man zijn eigen piekenier.
Vanwege de onzuiverheid van het schot en de beperkte effectieve dracht (100 m) van het geweer is men gedwongen in de verdediging zoveel mogelijk schutters tegelijk te laten vuren. Dit bereikt men door de soldaten in linie op te stellen, bij de Britten op 2 geledederen, bij de Fransen op 3; de Nederlanders gingen in 1815 van het Franse systeem over op het Britse. De linieformatie is weinig kwetsbaar voor artillerievuur. Wellington stelde bovendien zijn infanterie als het enigszins kon op achter een hoogterand en liet de mannen dekking zoeken door te gaan liggen, iets dat in die tijd als hoogst onsoldatesk werd beschouwd.
Werd zo'n ijle linie onverhoeds door cavalerie overvallen dat betekende dit een ramp. Na één salvo werd de linie altijd doorbroken en had de cavalerie vrij spel tegenover de infanterie die haar samenhang had verloren en zich nog slechts met de bajonet kon verweren. De enige, maar doeltreffende beveiliging tegen cavalerie was het tijdig vormen van een carré, een vierkant met zijden van vier man diep, waarbinnen de officieren, de tamboers en de bedieningen van geschut een plaats vonden. Als zo'n carré een muur bleef vormen van bajonetten en geweren en bij verliezen zich steeds weer nauwer aaneensloot kregen de ruiters hun kans niet. Is de cavalerie weg dan moest onmiddellijk weer de linieformatie worden aangenomen, want een carré is een prachtig doel voor artillerie.
Een recruut moest dus, behalve het eindeloos beoefenen van de geweer-exercitie (met zaagsel i.p.v. kruit), ook grondig gedrild worden in de z.g. bataljonsschool. Het bataljon was de gevechtseenheid en bestond meestal uit 6 compagnieën van ca. 100 man. Feilloos moest men van de ene formatie in de andere kunnen overgaan onder de meest bizarre omstandigheden. Marscolonnes in verschillende breedte, linie, carré, diverse aanvalsformaties, flankmarsen, zwenkingen en wat dies meer zij. Eigen initiatief van de soldaat kwam hier niet bij te pas; het was een zaak van de commandant en het kader, maar als de soldaten niet begrepen wat er moest gebeuren of hun hoofd er niet bij hielden liep het gauw op een chaos uit.
Een brede linie is ongeschikt voor de aanval; het is onmogelijk deze vele honderden meters dwars door het terrein voorwaarts te laten marcheren. Bovendien mist een linie, die nog uitgedund wordt door vijandelijk vuur, elke stootkracht. De aanvaller moet om succes te hebben op het gekozen aanvalspunt

numeriek in de meerderheid zijn. Daartoe kiest men smallere, diepere formaties die echter zeer kwetsbaar zijn voor vijandelijk vuur. Tijdens zijn opmars over zo'n 1000 m is de aanvaller gedurende 10 à 15 minuten, afhankelijk van het terrein, blootgesteld aan het in voorste lijn opgestelde geschut van de verdediger. Op 300 m gaat deze artillerie over op kartetsen, de blikken dozen, en zet dit vuur door tot op de kortste afstand.
Het effect daarvan neemt toe naarmate de afstand kleiner wordt. Verdedigende infanterie met goede vuurdiscipline lost haar eerste salvo pas als de aanvaller tot op 100 m genaderd is. Door de onzuiverheid van het schot is vuur op grotere afstand munitieverspilling. De voorste gelederen van de aanvaller vuren eveneens, terwijl intussen de volgende gelederen naar voren opsluiten. Dit is het kritieke moment voor de aanvaller. Heeft hij ondanks de onvermijdelijke zware verliezen nog voldoende samenhang, stootkracht en élan? Zo ja, dan zal hij met gevelde bajonet doorstoten en, ondanks het feit dat menige verdediger nog net een tweede schot zal kunnen lossen, door zijn numerieke overwicht de ijle verdedigingslinie doorbreken. Tot een bajonetgevecht komt het vrijwel nooit: de dreiging is genoeg. De cavalerie loert op de kans de in verwarring terugtrekkende verdedigers te overvallen. Reserves van de verdediger kunnen niet vuren omdat vriend en vijand dooreen op hen afkomt. De aanvaller breidt de geslagen bres op de flanken en in de diepte uit en maakt zich meester van de in voorste lijn achtergelaten kanonnen. Als de cavalerie van de verdediger als laatste redmiddel zich op de aanvallers stort ontstaat een gevecht van ruiter tegen ruiter over de hoofden van de infanterie heen. Men stelle zich dit vooral niet voor als een prachtig gereden charge.
Als de aanvaller echter op de kritieke afstand van 100 m te veel verliezen heeft geleden, zijn samenhang en zijn élan heeft verloren, dan is de aanval mislukt. Er kan nog een langdurig, slepend vuurgevecht ontstaan, maar de bevelhebber van de aanvalsformatie moet kiezen tussen twee mogelijkheden: òf zijn troepen zo ordelijk mogelijk terugtrekken òf door het aantrekken van reserves trachten de drang naar voren te herstellen.
Bij dit alles moeten de akties van infanterie, artillerie en cavalerie uiterst nauwkeurig gecoördineerd worden. Bij Waterloo was aan Franse zijde op beslissende momenten deze samenwerking slecht of zelfs geheel afwezig. In de Amerikaanse Vrijheidsoorlog hadden de Britten veel hinder ondervonden van verspreid optredende scherpschutters, bewapend met getrokken geweren en bekwaam gebruik makend van het terrein. Men heeft zelfs overwogen of een veldslag niet uitgevochten kon worden door alle infanteristen als tirailleurs te laten optreden, maar daar was de tijd, of liever de wapentechniek niet rijp voor. De vuurkracht en vuursnelheid van tirailleurs was te gering tegenover cavalerie en gesloten optredende infanterie. Dit zou zo blijven tot mitrailleurs en snelvuurgeschut iedere gesloten formatie onmogelijk maakte. Wel gingen alle legers er toe over per bataljon de beste soldaten in één of twee compagnieën te verenigen en hen verspreid te laten optreden als vooruitgeschoven elementen bij aanval en verdediging. Zij moesten zich wel altijd tijdig binnen de eigen linies terugtrekken.
De Nederlandse soldaten van 1815 vormden, alle bloemrijke poëzie over *'Hollands zonen'* ten spijt, geen dwarsdoorsnede van de bevolking. Zij waren deels beroepssoldaten die hun draai in de burgermaatschappij niet hadden kunnen vinden, deels, bij de Nationale Militie, zij die tegen een flinke som geld Hollands zonen remplaceerden en zij die pech hadden bij de loting en geen remplaçant konden betalen.
Voor deze soldaten was de eerste veldslag een in alle opzichten overdonderend gebeuren. Zij moesten hun angst en onzekerheid onderdrukken door automatisch te doen wat zij geleerd hadden en wat hun bevolen werd. Zij zoeken steun bij elkaar en beseffen al gauw dat het blijven functioneren in de groep de beste weg is om de gevaren te doorstaan. Het zien van de eerste gesneuvelde kameraden kon een angstreaktie opwekken, maar ook agressief maken: de tegenstander is nu een vijand geworden. Bij deze vuurdoop is het uitermate belangrijk of de leiding bekwaam is en gezag heeft. Gelukkig telde het Neder-

landse leger zeer vele krijgservaren officieren die carrière gemaakt hadden in de Napoleontische legers. Vallen er echter officieren uit door verwondingen - een compagnie telde slechts een kapitein en twee luitenants - dan ontstaat spoedig onzekerheid en verwarring. Gewonden wegbrengen is een nobel excuus om ook zichzelf in veiligheid te brengen, maar anderen zoeken weloverwogen of in paniek hun heil meer achterwaarts. Dit kwam bij alle onderdelen voor, zelfs bij de meer ervaren Britse troepen. De meesten keren later bij hun onderdeel terug, enkelen houden het verder voor gezien. Bij de brigade Van Bijlandt zijn vier soldaten wegens desertie gestraft en 44 uit de sterkte geschrapt. Speelde vaderlandsliefde een rol? Ik betwijfel of deze soldaten dit gevoel kenden. Sommigen waren gehecht aan de stad, het dorp of de streek waar zij woonden, maar of het zo kersverse koninkrijk diepere gevoelens opriep lijkt mij aan twijfel onderhevig. Dat zij luid juichend *'Oranje boven'*, *'Leve de koning'* of *'Leve de prins'* ten aanval trokken, zoals de lofzangen in die tijd ons willen doen geloven, lijkt mij hoogst on-Nederlands. Of leerden zij dat misschien ook bij de exercities en parades? Waarom zij dan ook nog hun sjako's bovenop de bajonet omhoogsteken, zoals op menige prent uit die tijd te zien is, blijft mij een raadsel.

Waarom was Waterloo zo bloedig? De strijd was zeer langdurig en stationair. Een snelle geslaagde aanval mag plaatselijk veel slachtoffers kosten, maar de totale verliezen zijn niet zo hoog. Er waren vele tienduizenden bij de strijd betrokken en zij moesten het gevecht voeren dichtaaneengesloten en rechtop staande, dus zeer kwetsbaar. In een slag met een stationair karakter wordt veel meer munitie verschoten dan in een bewegelijk gevecht. De zich vrijwel niet verplaatsende troepen van Wellington vormden, telkens als zij niet rechtstreeks werden aangevallen, een gemakkelijk doel voor de Franse artillerie. En dan de gemaakte fouten die veel slachtoffers eisten maar geen succes opleverden. De kansen op fouten liggen uiteraard het meest bij de aanvallende partij die akties moet ontplooien. Die ene keer dat van Britse zijde een aktie werd ondernomen vóór de eigen linies, de charge van de Britse zware cavalerie, liep op een complete catastrofe uit. Aan Franse zijde was er onvoldoende coördinatie. De aanval op Hougoumont, als afleidingsmanoeuvre bedoeld, slokt 1½ divisie op, terwijl de inname van dit complex geen voorwaarde was om te kunnen overwinnen. La Haye Sainte is uren lang door infanterie aangevallen: waarom schoot de artillerie deze boerderij niet eerst in puin of in brand? De heroïsche, maar zinloze charges van de Franse cavalerie die door infanterie hadden moeten worden gesteund; zelfs de unieke kans om een groot deel van Wellingtons artillerie die daar tijden lang op de rand van het plateau onbeheerd en onverdedigd stond, weg te halen of onbruikbaar te maken werd niet benut. Diezelfde kanonnen hadden daarna weer een groot aandeel in het afslaan van de aanval van de Keizerlijke garde. Anders dan Wellington die zelf overal regelend optrad, liet Napoleon te veel over aan maarschalk Ney, een dapper vechtgeneraal, maar geen koelbloedig tacticus die het gebeuren in zijn geheel overziet, coördinerend optreedt en waar nodig ingrijpt.

Hoe bloedig was Waterloo? Het is niet mogelijk dit exakt vast te stellen. In zeer globale cijfers uitgedrukt waren de verliezen van Wellingtons strijdmacht, op een sterkte van 63.000 combattanten, 2600 doden (4 %), 10.000 gewonden (16 %) en 2500 vermisten (4%). De Pruisen verloren 7.000 man. De Franse verliezen zijn nooit vastgesteld; zij zullen hoger geweest zijn dan die van hun tegenstanders.

Het bovenstaande is een verslag van de lezing, gehouden op de jaarvergadering van 12 oktober 1985.

B.C. CATS, Afdeling Militaire emblemen

Nieuwe onderscheidingstekenen voor tamboers, hoornblazers, trompetters, tamboer/clairon-maitres en militaire muzikanten

In de tijd dat de chevrons aangevende de rang op de mouwen van de uitgaansuniformen werden gedragen, bevonden zich de onderscheidingstekenen voor de hierboven genoemde militairen (galon in de vorm van lissen of klaverbladen) op de schouderbedekkingen van datzelfde uitgaanstenue.

In Mars et Historia nr. 6/1982 (blz. 168-171) en nr. 3/1985 (blz. 115-117) berichtten wij U dat de rangonderscheidingstekenen voor militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier m.i.v. 1 juni 1982 naar de schouderbedekkingen van de jas DT waren verhuisd. Het aldaar dragen van schuifpassanten met de daarin geborduurde chevrons liet evenwel het dragen van de lissen of klaverbladen voor tamboers en muzikanten niet meer toe.
In overleg met de Uniformcommissie beraadde Materieelvoorzieningsafdeling-6 (PSU) van de Directie Materieel KL zich op de oplossing van dit probleem, welke oplossing als volgt werd gevonden:

1. **Tamboer/hoornblazer/trompetter:**
   Op de bovenzijde van de uni-bruinolijfkleurige schouderschuifpassant (eventueel boven de reeds aanwezige chevron) een ingeborduurde jachthoorn.[1] Het onderscheidingsteken bestaat in paren en de jachthoorn dient met de beker naar de voorzijde te worden gedragen (zie afb. 1). In gele zijde voor soldaten (1e klasse) en korporaals alsmede voor cadetten en cadet-korporaals; in witte zijde voor huzaren (1e klasse) en korporaals der cavalerie. In gouddraad voor de cadet-sergeant en cadet-vaandrig.

2. **Tamboer-/clairon-maitre:**
   Een goudkleurige lyra[2] gekruist door zwarte tamboer-maitre stokken, in een groene krans van oranjeloof en gedekt door een Koninklijke kroon in zilver; het

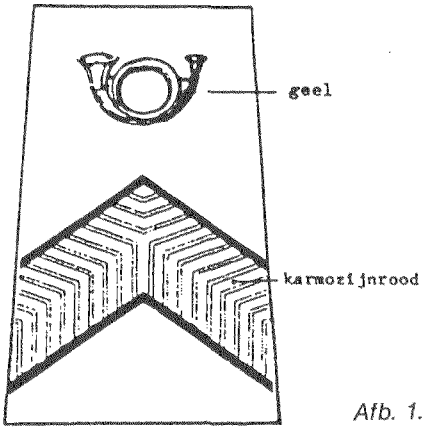

Afb. 1.

geheel geborduurd op een bruine ondergrond (zie afb. 2). Afmetingen van het gehele embleem: 100 mm x 89 mm.

Afb. 2.

Wordt gedragen op de linker benedenmouw van de jas uitgaanstenue.
Bestaat alleen in bovenomschreven uitvoering voor zowel de tamboer-maitre als de clairon-maitre boven de rang van sergeant/wachtmeester.

3. **Dienstplichtigen muzikanten:**
Op de bovenzijde van de uni-bruinlolijfkleurige schouderschuifpassant (eventueel boven de reeds aanwezige chevron) een ingeborduurde lyra (zie afb. 3).
In gele zijde voor dienstplichtige soldaten (1e klasse) en korporaals; in witte zijde voor dienstplichtige huzaren (1e klasse) en korporaals der cavalerie.

Afb. 3.

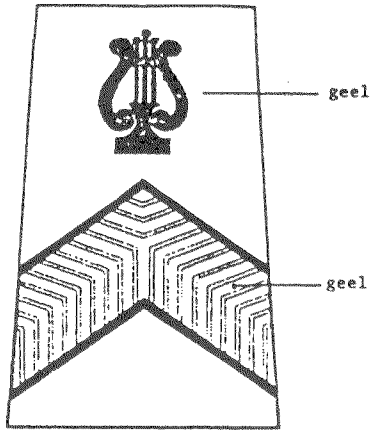

4. **Leerling muzikanten:**
Een lyra omgeven door een smalle bies, geborduurd op een bruine ondergrond (zie afb. 4). Afmetingen van het gehele embleem 75 mm x 50 mm. Wordt gedragen op de linker benedenmouw van de jas uitgaanstenue.[3]
In gele zijde voor niet-dienstplichtige leerling muzikanten beneden de rang van sergeant/wachtmeester, alle wapens en dienstvakken uitgezonderd de cavalerie.
In witte zijde voor niet-dienstplichtige leerling muzikanten beneden de rang van wachtmeester der cavalerie.

5. **Muzikanten:**
Een lyra als beschreven onder punt 3.
In gouddraad voor niet dienstplichtige muzikanten met de rang van sergeant/wachtmeester of hoger, alle wapens en dienstvakken uitgezonderd de cavalerie.
In zilverdraad voor niet-dienstplichtige muzikanten met de rang van wachtmeester of hoger der cavalerie.

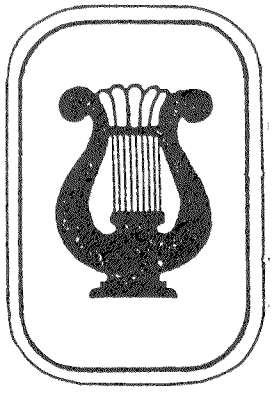

Afb. 4.

Tot zover de nieuwe onderscheidingstekenen voor tamboers, hoornblazers, trompetters, tamboer/clairon-maitres en militaire muzikanten.
De onder punt 2, 4 en 5 omschreven onderscheidingstekenen vallen onder de groep BEKWAAMHEIDSEMBLEMEN, waartoe ook het mouwembleem voor sportinstructeur en explosievenopruimer behoort. Het ligt in de bedoeling in de toekomst meer emblemen voor bekwaamheid in te voeren. Wij houden U op de hoogte.

Noten:

1. De jachthoorn voor tamboers en hoornblazers is niet nieuw. Bij K.B. van 9 december 1899 werd een jachthoorn van gouddraad, te dragen op de linker bovenmouw, ingevoerd voor tamboers en hoornblazers 1e klasse, welk embleem in de 30-er jaren verviel.
2. Lyra of lier (in het voorlopig kledingvoorschrift 1944 onjuist *'harp'* genoemd) is een snaarinstrument van de oude Grieken en reeds lang het onderscheidingsteken voor militaire muzikanten. Vanaf 1875 werd een zilveren lier gedragen op de kraag van de kapelmeester, achter het rangonderscheidingsteken. Na de tweede wereldoorlog kwam een gekroonde lier op de schouderbedekkingen van de kapelmeesters en vanaf 1963 wederom op de kraag, op een pat in de kleur van het wapen waartoe de kapel behoort.
De directeur van de Koninklijke Militaire Kapel draagt een gekroonde lier boven de linkerborst-

zak, op de plaats waar gebrevetteerde officieren hun brevetembleem dragen om aan te geven dat hij een hogere muziekopleiding heeft gevolgd.

3. Ook de lier op de mouw is niet nieuw. Tijdens de tweede wereldoorlog en enige tijd daarna droegen de muzikanten van de militaire kapel een gekroonde lier met eikebladeren van Brits model op beide bovenmouwen van VT en DT.

Bron: Technisch Voorschrift Aanschaffing DMKL/MVA-6.

H.L. ZWITZER

DE VAL VAN BRUSSEL IN 1585

Vier eeuwen geleden woedde de Opstand tegen Spanje en dit maakt dat er in deze tijden veel te herdenken valt. Bovendien is het een mooie gelegenheid om het historisch geheugen wat op te frissen en eraan te herinneren dat tot het eind van de jaren tachtig van de zestiende eeuw een deel van de Zuidelijke Nederlanden samen met de noordelijke gewesten tegen de Spanjaarden streden.

De vijand slaagde er echter in zijn macht in het zuiden steeds verder uit te breiden. Zo viel op 10 maart 1985 Brussel in handen van de Spaanse landvoogd en legeraanvoerder, Alexander Farnesse, hertog van Parma. In dat zelfde jaar zouden ook Mechelen en Antwerpen op respectievelijk 19 juli en 18 augustus aan de Spanjaarden verloren gaan. Sinds zijn komst in 1578 was Parma's optreden een ware zegetocht geweest. In 1570 was Maastricht gevallen en was 's-Hertogenbosch vrijwillig overgelopen. In 1580 viel Kortrijk en in de jaren tot en met 1584 capituleerden Doornik, Oudenaarde, Dixmuiden, Ieper, Brugge, Gent, Diest en Duinkerken.

Afgezien van de kortstondige hereniging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden tussen 1815 en 1830, is de definitieve scheiding voor een niet onbelangrijk deel het gevolg geweest van de krijgsverrichtingen uit de Tachtigjarige Oorlog. Een andere belangrijke oorzaak van de scheiding tussen noord en zuid was de vrijwillige terugkeer onder het Spaanse gezag. De Unie van Atrecht van 6 januari 1579 tussen Artois en Henegouwen, later zou ook Waals-Vlaanderen toetreden, is daar een voorbeeld van. Door een verdrag met Parma in mei van dat jaar, stelden zij zich weer onder het gezag van de landsheer, de Spaanse koning Filips II. De afbrokkeling van het zuiden (alleen Ostende zou nog tot 1604 in bezit van de opstandelingen blijven) had tot gevolg dat de oorlog zich verplaatste naar het oosten van Nederland, waar prins Maurits in de jaren negentig zijn triomfen op de Spanjaarden zou vieren.

In 1585 was er echter geen zicht op dat de krijg een keer ten goede zou nemen. Brussel was maanden belegerd geweest en stond op het punt in 's vijands handen te vallen. Nog op 11 maart van dat jaar was de graaf van Hohenlohe met een tiental eskadrons ruiters vanuit Bergen op Zoom vertrokken om te trachten met geweld door de Spaanse linies te breken teneinde de belegerden op die manier van voedsel te voorzien, een vergeefse poging die halverwege werd gestaakt toen Hohenlohe onderweg vernam dat de stad al een dag tevoren was overgegaan aan Parma. De Spaanse landvoogd had met de regeerders van Brussel en met het krijgsvolk binnen de stad, afzonderlijke overeenkomsten gesloten. Het tractaat met de regeerders toont op duidelijke wijze Parma's conciliante politiek. Dat de stad opstandig was geweest tegen de Spaanse koning werd vergeven en vergeten, alle privileges zouden worden gehandhaafd, terwijl inwoners die vóór het Eeuwig Edict (overeenkomst uit februari 1577 tussen de opstandige gewesten en de toenmalige Spaanse landvoogd Don Juan) uit de stad waren gevlucht, in hun goederen zouden worden hersteld. Belangrijk was ook de bepaling dat alle ingezetenen gedurende twee jaar na de overgave in de stad zouden

mogen blijven wonen zonder dat naar hun godsdienstige opvattingen zou worden gevraagd. Degenen die niet van plan waren zich na deze periode aan het Roomse geloof te conformeren, konden Brussel vrijelijk verlaten, hun goederen meenemen of verkopen, of een zaakwaarnemer aanstellen. Dit soort bepalingen werkte eraan mee de emigratie naar het Noorden te bevorderen waar zich in de loop der jaren tienduizenden Zuid-Nederlanders zouden vestigen.
In de met Parma gesloten overeenkomst worden verder nog allerlei artikelen opgesomd inzake de juridische positie van personen en goederen. De beruchte kardinaal Granvelle, tegenspeler van Willem van Oranje uit het begin van de jaren zestig, wordt in een afzonderlijk artikel vergoeding toegezegd voor de schade die zijn huis in Brussel mocht hebben opgelopen, inclusief het meubilair. Het tractaat, getekend door Parma en 18 regeerders van de stad, werd op 13 maart plechtig afgekondigd van de pui van het stadhuis. Geheel in overeenstemming met de zienswijze van de Spaanse landvoogd, kwamen de burgers van Brussel er zeer genadiglijk af, een politiek die de Spanjaarden, sinds zijn optreden in 1578, vaste voet had verschaft in de Zuidelijke Nederlanden.
In de afzonderlijke overeenkomst met de verdedigers van de stad kreeg het krijgsvolk vrije aftocht, echter slechts met gevouwen vaandels en stille trom. Zieke en gewonde soldaten mochten tot het ogenblik van hun herstel, in de stad achterblijven. Ook was de gebruikelijke bepaling opgenomen dat de uit Brussel trekkende krijgslieden gedurende vier maanden niet de wapens zouden opnemen tegen de Spanjaarden, althans niet in Brabant en in het Mechelse.
Tegenstander van Parma tijdens het beleg was de gouverneur van Brussel geweest, jhr. Olivier van den Tympel, heer van Corbeeck, die tevens het bevel voerde over het krijgsvolk. In 1573 had hij zich al aan de zijde van de Opstand geschaard die zich toen nog beperkte tot Holland en Zeeland. Willem van Oranje had hem toen commissie verleend om de vijand in Brabant en elders te bestrijden. Op 22 november 1576 kwam Van den Tympel met 10 vendels voetvolk in het inmiddels opstandig geworden Brussel aan, de stad die hij, als gouverneur, in 1585 aan Parma zou moeten overgeven.
De Raad van State stelde een onderzoek in naar zijn beleid tijdens het beleg, kon echter niets tegen hem inbrengen en hij zou dan ook nog gedurende een reeks van jaren in allerlei militaire functies in dienst van de noordelijke gewesten blijven. Zo werd hij in 1597, naast de verschillende commando's die hij bekleedde, hoofd van de justitie in de krijgsraad te velde. Op 3 oktober 1603, tijdens het door prins Maurits begonnen beleg van 's-Hertogenbosch, een poging die op niets uitliep, sneuvelde Olivier van den Tympel, na zich ruim dertig jaar te hebben ingezet voor de zaak van de Opstand.
Het is voor een groot deel te danken aan het militaire en politieke vernuft van de hertog van Parma dat de Zuidelijke Nederlanden, hetzij goed- hetzij kwaadschiks, weer onder het gezag van de Spaanse koning werden gebracht. Het Noord-Nederlands gebleven Zeeuws-Vlaanderen herinnert thans nog aan de laatste bolwerken van de Opstand in de zuidelijke streken, zoals de vorm van de provincie Limburg herinnert aan de veldtocht van Frederik Hendrik in 1632.

P.J.M. KAMPS

De oorsprong van de squadronnummers van de Marine-Luchtvaartdienst en de Koninklijke Landmacht

Hoe komen de Nederlandse squadrons aan hun naam, hun nummer? De KLu gebruikt nummers tussen 118 en 503, maar ook de nummers 1 en 702 zijn gebruikt. Ook bij de MLD is er sprake van grote verschillen. Er is een vliegtuigsquadron 2, maar ook een vliegtuigsquadron 860. Dat wil echter niet zeggen dat er in Nederland 860 vliegende squadrons zijn. Zelfs geen 118.

Voor de oplossing van dit probleem moeten we eerst terug naar 1878, toen de Engelse genie haar eerste eenheid met ballonnen oprichtte. Dit werd in 1911 No. 1 Airship company en op 13 mei 1912 No. 1 squadron Royal Flying Corps (Military Wing). In augustus 1914 waren er 7 squadrons die met het leger naar Frankrijk vlogen. Gedurende de oorlog werden, naast een zeer groot aantal opleidings- en depoteenheden, 160 squadrons opgericht.

De Royal Navy had ook haar eigen luchtmacht en ook hiervan gaat de historie terug tot 13 mei 1912, maar dan als RFC (Naval Wing). Op 1 juli 1914 veranderde de naam in Royal Naval Air Service. Voor het gemak begon men ook hier vanaf één te tellen. Er was dus sprake van duplicatie van een aantal nummers.

Op 1 april 1918 werden beide organisaties samengevoegd tot de Royal Air Force en als gevolg hiervan moest er een verandering van nummers plaatsvinden. De RFC squadrons behielden hun oude identiteit, de RNAS squadrons kregen 200 toegevoegd aan hun oude nummer. Het oude Naval Eight b.v. werd No. 208 squadron RAF. In deze periode was er ook een groot aantal onderzeebestrijdingsvluchten met nummers tussen 300 en 562. Deze werden in augustus 1918 samengebundeld tot squadrons van twee of drie vluchten. In totaal zijn er in de eerste wereldoorlog een 250 squadrons gevormd.

Na de wapenstilstand werden veel squadrons ontbonden en er zijn zelfs plannen geweest om de hele RAF te laten verdwijnen. Dank zij Lord Trenchard bleef de RAF een onafhankelijk wapen. Vliegdekschepen van de marine hadden voor het vliegende gebeuren een RAF-bemanning. Deze waren georganiseerd in vluchten met nummers in de 400 serie.

Aan het begin van de jaren '30 werd er een speciale reserve ter sterkte van 5 squadrons opgericht. Deze kregen de nummers 500 tot en met 504.

In 1925 was de Auxiliary Air Force opgericht. Die bestond uit burgers die in hun vrije tijd militair waren en op die wijze in 1940 bijdroegen aan het stoppen van de Luftwaffe boven Engeland. Zij kregen de nummers 600 tot en met 616.

De tweede helft van de jaren '30 was zeer belangrijk voor de RAF. De RAF ging, toen de herbewapening van Duitsland duidelijk werd, ook groeien. Er werd een groot aantal plannen gemaakt, die snel werden vervangen door nieuwere plannen. Allereerst werd een groot aantal squadrons heropgericht en uitgerust, zij het met verouderde vliegtuigen. Er was een nadruk op de bommenwerper.

De marine herkreeg in 1933 de controle over de vliegtuigen voor marineschepen en de Fleet Air Arm werd opgericht. De bestaande Flights werden paarsgewijs samengevoegd tot squadrons met nummers in de 800 serie. De opleidings- en niet-gevechtssquadrons kregen nummers in de 700 serie.

Op 3 september 1939 begon de Tweede Wereldoorlog en er werd heel voorzichtig offensief opgetreden tegen Duitsland. Tot 10 mei 1940 was het relatief rustig. Ook in Frankrijk, omdat de Fransen bang waren

voor Duitse en na 10 juni ook voor Italiaanse reacties tegen Frankrijk. Veel vliegtuigen hadden een te kleine actieradius om vanuit Engeland op te treden. Dit was het gevolg van het stafidee dat de eerstkomende oorlog er een tegen Frankrijk zou zijn.
In de eerste maanden van de oorlog kwamen veel vluchtelingen uit Oost-Europa naar Frankrijk en Engeland. In beide landen werden hieruit luchtmachteenheden opgericht. De Poolse squadrons in de RAF kregen de nummers 300 tot en met 309 en 315 tot en met 318. De nummers 310 tot en met 313 werden toegewezen aan de Tsecho-Slowaken. Van deze squadrons hebben er enkele meegevochten in de Slag om Engeland. Na de meidagen van 1940 kwamen er ook Nederlandse piloten aan in Engeland. Het marine-gedeelte was vrijwel direct inzetbaar en dat werd in juni in twee squadrons georganiseerd met de nummers 320 en 321. Als gevolg van personeelstekort werd No. 321 squadron weer snel ontbonden. In 1942 werd het met marinepersoneel uit Indië en Ceylon heropgericht. In 1943 werd No. 167 squadrons vernummerd tot No. 322 (Dutch) squadron. Dit was gevormd met vliegers van de vroegere Luchtvaartafdeling.
Ook andere landen, zoals Noorwegen, België en Frankrijk vochten mee tegen Duitsland en ook zij kregen nummers in de 300 serie. Zo had Noorwegen een 333 squadron en België een 349 squadron. Om het moeilijk te maken gebruikten de Engelsen zelf ook een aantal nummers uit de 300 serie, maar deze squadrons vlogen in Brits-Indië.
De RAF werd ook versterkt vanuit het Commonwealth door de komst van grote aantallen Canadezen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders en Zuid-Afrikanen. Het eerste squadron van de Canadese Luchtmacht (Royal Canadian Air Force) werd het No. 400 squadron RAF. Alles bij elkaar versterkten deze landen de RAF met 74 squadrons, die alle nummers kregen in de 400 serie. Er was een uitzondering, een Nieuw-Zeelandse Training Flight werd No. 75 squadron RAF en dit nummer is na de oorlog permanent aan Nieuw-Zeeland toegewezen.
De Canadezen hadden zelfs een eigen Groep in het Bomber Command waarvan het nummer voor altijd aan hen is toegewezen. In de Dominions worden de squadronnummers dan ook nog steeds gebruikt.
Gelijktijdig bleef de RAF doorgroeien. Alle oude nummers werden opnieuw gebruikt en ook werden nieuwe nummers uitgegeven. In het blok tussen 168 en 200 werd door een aantal squadrons de traditie voortgezet van Trainingssquadrons uit de vorige oorlog. Hierin zit ook de onvermijdelijke uitzondering. Het nummer 188 werd niet uitgegeven. Ook de nummers 258 tot en met 299 werden gebruikt. Ook in de series van 500 en 600 werd een groot aantal nummers gebruikt, maar hierin zaten grote gaten. Sommige squadrons werden voor specifieke taken opgericht zoals redding van op zee neergekomen vliegers, zweefvliegtuigslepers en verkenning. No. 617 squadron werd opgericht voor één operatie, het bombarderen van de Roerdammen, Het is sindsdien niet meer weg te denken uit de RAF. Voor de samenwerking met de legerartillerie werden Air Observation Post squadrons opgericht en deze hadden nummers boven de 650. Naast vliegtuigen had de RAF ook ballonnen die eveneens in squadrons georganiseerd waren en nummers in de 900 serie gebruikten. Maar dit is al een veel minder bekend verhaal uit de historie van de RAF.
Een ander weinig bekend verhaal is dat van het RAF-Regiment. Dit was een soort van luchtmacht-leger dat bestond uit infanterie, luchtdoelartillerie en gepantserde verkenningssquadrons. De oudste nummering lag tussen 700 en 850, maar deze nummers werden al snel met 2000 verhoogd. Ook nummers boven de 2850 zijn gebruikt, tot aan de 3000. Er zijn in totaal 240 squadrons. De oorsprong van enkele pantserwagensquadrons is zelfs terug te voeren op pantserwagensquadrons uit de Eerste Wereldoorlog. De onafhankelijke Anti-Aircraftflights voor vliegveldverdediging hadden nummers van 4000 tot en met 4336.
Maar er zijn nog veel meer hoge nummers gebruikt. De vliegende squadrons hadden ook nog grondpersoneel, dat dan Servicing-Echelon heette. No. 3074 S.E. behoorde bij No. 322 squadron en No. 3127 had dezelfde functie bij No. 320 squadron. Beide eenhe-

den kregen in 1944 een ander nummer en werden de Nos. 6320 en 6322 S.E. In de 3200 serie waren de Servicing Commandos genummerd, deze moesten zo ongeveer op de frontlijn vliegtuigonderhoud plegen. Direct hiernaast werkend waren de Vliegveldconstructiesquadrons, waarvan de nummers in de 5000 serie lagen.
Het hoogste genummerde, vliegende, squadron in de RAF was No. 1435 squadron op Malta, dat voortgekomen was uit een Nachtjagervlucht en dit nummer min of meer illegaal gebruikte, totdat het ministerie dit accepteerde.
Naast operationele squadrons was er ook nog een veelvoud van niet-operationele eenheden, deze werden soms in eigen series vanaf No. 1 genummerd, maar in latere fases van de oorlog kregen zij nummers boven de 1000. In de 1300 serie was een aantal transport- en transportomscholingseenheden opgenomen. Van deze serie was No. 1316 flight van belang voor de Nederlanders. Zij vloog onder andere met een vliegtuig van de vooroorlogse LVA. Deze flight was de voorloper van 334 squadron van de KLu. De series 1400 en 1500 werden voor allerlei opleidingstaken gebruikt, bijvoorbeeld blindlandingstraining. De 1600 serie werd gebruikt voor omscholingseenheden voor zware bommenwerpers.
Niet alleen te land en in de lucht was de RAF actief, ook op zee had ze eigen schepen voor reddingsdoeleinden en ondersteuning van vliegbootsquadrons. De reddingseenheden hadden nummers in de 1100- en 1200-serie. De RAF was nog veel groter, maar daar zal ik maar niet verder over uitweiden.
Niet alleen de RAF groeide, ook de FAA groeide en met de veelvoud van taken werden de 200 toegekende nummers niet voldoende geacht. Enkele drijvervliegtuig- en jachtvliegtuigsquadrons kregen nummers in de 1700 serie. In de VS opgerichte squadrons met Amerikaans materieel kregen nummers van 1830 tot en met 1853. Maar ook niet-Engelsen waren present in de FAA. Er waren Australiërs en Canadezen. De eersten gebruikten onder andere No. 827 en de laatsten nummers vanaf 870. Ook de Nederlanders waren present. Zij gebruikten de nummers 860 en 861 (dit laatste nummer pas na de oorlog). No. 860 squadron vloog in de oorlog vanaf 2 verbouwde Shell-tankers, de Gadila en de Macoma. Zij vlogen met drie typen van de Fairey-fabriek, de Swordfish, de Barracuda en de Firefly, voordat ze samen met No. 861 squadron werd overgedragen aan de Koninklijke Marine. No. 861 is in de historie verdwenen, maar Vliegtuigsquadron 860 vliegt nog steeds. Ook de Nederlandse RAF-squadrons werden na de wapenstilstand één voor één onder Nederlands bevel gesteld. Bij deze laatste squadrons hoorde ook het No. 6 (Dutch) Auster squadron, dat vreemd genoeg nergens in het Engelse systeem past, maar wel vast een voorproefje was van Nederlandse plannen.
Maar eerst nog even een *'klein'* uitstapje naar de andere kant van de wereld. In de Royal Australian Air Force waren na de capitulatie in maart 1942 met Nederlandse vliegers bemande squadrons opgericht en wel het 18e bommenwerperssquadron, het 19e en 20e transportsquadron, het 119e Personel and Equipment Pool squadron en het 120e jachtvliegtuigsquadron. Al deze squadrons gingen na de Japanse capitulatie over naar het KNIL, hun traditie wordt voor een gedeelte voortgezet door geleide wapensquadrons die deel uitgemaakt hebben van de voormalige 1e Groep Geleide Wapens.
Na de wapenstilstanden met Duitsland en Japan werd een groot aantal RAF en FAA squadrons ontbonden, te beginnen met de jongsten, zij het met uitzonderingen. In de 30 jaar na de oorlog kreeg de RAF weer iets van zijn vooroorlogse vliegclubidee terug. Ook de Auxiliaries werden ontbonden, maar reeds in 1947 als Royal Auxiliary Air Force heropgericht. De RAuxAF en haar Marine tegenhanger, de Royal Naval Volunteer Reserve, gebruikten oude nummers, al werden er enkele nieuwe uitgegeven. Zo werd 622 gebruikt door een transport squadron en de nummers 661 tot en met 664 gebruikt door squadrons lichte vliegtuigen waarvan de vluchten ook nog eens nummers hadden in de 1900 serie. De RNVR gebruikte de nummers in de 1800 serie. Deze reserve luchtmachten werden in 1958 opgeheven, deels op financiële gronden en deels, althans dat

was een stafidee, omdat de vliegtuigen te gecompliceerd zouden worden. Maar de Amerikaanse luchtverdediging hangt voor een groot deel af van dit soort vrije-tijdssoldaten. Er zijn echter plannen om ze binnen niet al te lange tijd weer in de lucht te sturen. Te land zijn ze er alweer. No. 4624 squadron RAuxAF zet bijvoorbeeld de traditie voort van No. 624 squadron RAF. In 1957 werd ten behoeve van het leger het Army Air Corps opgericht, welk Corps de nummers van de lichte vliegtuigen squadrons kregen uit de oorlog, namelijk vanaf 650. Men deed immers hetzelfde werk.
Pas in 1966 en 1967 werden weer nieuwe nummers uitgegeven voor twee squadrons voor electronische oorlogvoering te weten No. 360 en 361 squadron. No. 361 squadron is nooit goed op dreef gekomen en derhalve binnen een paar maanden opgeheven.
Vandaag de dag is de RAF gereduceerd tot een kern van squadrons waarvan, met twee uitzonderingen, de traditie teruggaat tot de Eerste Wereldoorlog. De FAA was bijna een helicopter-strijdmacht maar heeft sinds enige jaren de beschikking over Harrier jagers en een paar vliegdekschepen.
Dit voor wat betreft de squadrons die hun traditie terug voeren op de RAF en RAAF. Na de oorlog werden echter zowel in Nederland als in Nederlands-Indië, bij de Luchtstrijdkrachten, de MLD en de Militaire Luchtvaart van het KNIL een groot aantal squadrons opgericht zonder oorlogstraditie. Zo is 323 squadron opgericht als de 1e jachtvliegafdeling. Hierin vond de oude Nederlandse naamgeving voortgang, maar in het kader van internationale afspraken is de benaming veranderd in squadron en werden nummers in een blok tussen 298 en 336 in gebruik genomen.
298 tot en 302 voor lichte vliegtuigen
306 voor strategische verkenning
311 tot en met 316 voor jachtbommenwerpers
322 tot en met 328 voor jachtvliegtuigen
334 tot en met 336 voor transportvliegtuigen
Maar ja, er komen nieuwe soorten vliegtuigen en ten behoeve van de F-86K Sabre jagers werd het blokje 700 tot en met 702 toegewezen. Deze nummers zijn van 1955 tot 1964 gebruikt. Toen er geleide wapens kwamen werd in 1964 een ander geheugensteuntje gebruikt. Het eerste cijfer van een squadronnummer gaf tevens de Groep aan. Er zouden 8 squadrons Nike's en 12 squadrons Hawks komen, maar ze zijn er nooit allemaal tegelijk geweest.
1 GGW, opgericht 1 november 1959, zet sinds 1964 met 118 t/m 121 squadron de traditie voort van 4 ML-KNIL squadrons. Hiervan hadden er 3 (118 t/m 120) wortels in de RAAF, 118 squadron was oorspronkelijk het 18e NEI squadron RAAF.
2 GGW, opgericht 8 april 1963, zet sinds 1964 alleen de traditie voort van het 20e squadron ML-KNIL en RAAF. Twee andere squadrons namen de traditie over van onderdelen van het vooroorlogse 2e Luchtvaartregiment. In 1975 werden 1 en 2 GGW samengevoegd tot 12 GGW en werden 4 van de squadrons opgeheven.
3 GGW, opgericht 15 augustus 1963, zet de traditie voort van 4 van de na-oorlogse jachtvliegsquadrons en wel 324 en 326 t/m 328. Hoewel 328 squadron oorspronkelijk 325 zou zijn.
4 GGW, opgericht 1 oktober 1964, werd met 4 squadrons (420 t/m 423) opgericht, maar al in 1975 opgeheven. Een van de squadrons werd als 503 squadron overgeheveld naar 5 GGW. Sinds 1966 wordt de traditie van vooroorlogse LVA-onderdelen van de 2e Groep van het 1e Luchtvaartregiment voortgezet.
De laatste groep was 5 GGW, opgericht 1 september 1966. De squadrons 500 t/m 502 zetten de traditie voort van de inmiddels opgeheven jachtvliegtuigsquadrons 700 t/m 702. Na de opheffing van 4 GGW werd 423 squadron vernummerd tot 503 squadron.
Op 4 december 1981 is een aantal niet in gebruik zijnde nummers toegewezen aan de zogenaamde actieve luchtverdedigingssquadrons op een aantal vliegbases, die uitgerust werden met Hawks en luchtafweergeschut.

De MLD had na de oorlog grootse plannen, maar, zoals de vaderlandse traditie dat wil, er kwam weinig van terecht. Met wat er wel gekomen is werd vanaf het einde van de jaren '40 een dozijn squadrons in de lucht ge-

bracht. Het merendeel was genummerd van 1 t/m 9 en daarnaast waren er de squadrons met de Engelse traditie. Overigens, 321 squadron vloog tussen 1946 en 1950 niet met een nummer, maar onder de naam van Oostelijk Verkennings- en Transportsquadron met Dakota's en Catalina's. Als gevolg van het verdwijnen van Hr. Ms. Karel Doorman en andere bezuinigingen is een groot aantal squadrons opgeheven, zodat de MLD tegenwoordig nog maar uit een handjevol squadrons bestaat georganiseerd in twee groepen, de gewone vliegtuigen op Valkenburg en de helicopters op De Kooy en de schepen.
De ML-KNIL ging na de oorlog direct aan de slag met de squadrons die bij de RAAF gevlogen hadden en in de jaren tot aan haar opheffing zijn er nog een aantal squadrons bij gekomen. De nummering van deze squadrons sloot aan bij de RAAF-nummering, zoals 16, 17, 121 en 122. In 1950 werd de ML-KNIL opgeheven en werden personeel en materieel verdeeld over LSK en de Indonesische luchtmacht. De traditie van vijf van deze squadrons is in 1964 voortgezet door geleide-wapen-squadrons, zij het met het voorplaatsen van een 1 of 2 bij 118 en 220 squadron.
Ik hoop dat u een idee heeft hoe het komt dat onze luchtstrijdkrachten aan die uiteenlopende nummers zijn gekomen. Voor een totaaloverzicht volgen een lijst met squadronnummer van RAF en FAA en een lijst met squadronnummers van GpLV, KLu en MLD.

LIJST VAN SQUADRONNUMMERS VAN RAF EN FAA:

1 t/m	167	uit WO I, ex RFC
168 t/m	200	uit WO II
201 t/m	274	uit WO I, ex RNAS
275 t/m	299	uit WO II
300 t/m	309	uit WO II, Pools
310 t/m	313	uit WO II, Tsjecho-Slowaaks
315 t/m	318	uit WO II, Pools
320 t/m	322	uit WO II, Nederlands
326 t/m	329	uit WO II, Frans
330 t/m	334	uit WO II, Noors
335 t/m	336	uit WO II, Grieks
340 t/m	347	uit WO II, Frans
349 t/m	350	uit WO II, Belgisch
351 t/m	352	uit WO II, Yougoslavisch
353 t/m	358	uit WO II, RAF in Azië
360 t/m	361	na WO II, RAF/FAA ECM
400 t/m	449	uit WO II, Canadezen
450 t/m	475	uit WO II, Australiërs
485 t/m	490	uit WO II, Nieuw-Zeelanders
500 t/m	504	Speciale Reserve
510 t/m	598	uit WO II, niet alle nummers gebruikt
600 t/m	616	Auxiliaries, later RAuxAF
617 t/m	695	uit WO II, niet alle nummers gebruikt
700 t/m	799	FAA niet-gevechtseenheden
800 t/m	857	FAA gevechtseenheden
860 t/m	861	uit WO II, Nederlanders

870 t/m 871	uit WO II, Canadezen
877 t/m 899	FAA gevechtseenheden
900 t/m 999	RAF ballonsquadrons
1435	uit WO II, hoogst genummerde RAF squadron
1700 t/m 1704	FAA drijvervliegtuigsquadrons
1790 t/m 1792	FAA jachtvliegtuigsquadrons (Engels materieel)
1820 t/m	FAA duikbommenwerpersquadron (Amerikaans materieel)
1830 t/m 1853	FAA jachtvliegtuigsquadrons (Amerikaans materieel) later Royal Naval Volunteer Reserve

LIJST VAN SQUADRONNUMMERS VAN GpLV, KLu en MLD

1	Arva LSK, was No. 6 (Dutch) Austersquadron RAF later 6 Arva LSK
1	Java LSK, later 323 squadron KLu
1	Transva LSK, voortgekomen uit 1316 Flt RAF en een deel van No. 6 (Dutch) Austersquadron, later 334 squadron KLu
1	MLD, opgeheven
2	MLD, opleidingen vastvleugelige vliegtuigen
3	MLD, opgeheven
4	MLD, opgeheven
5	MLD, opgeheven
6	MLD, heeft waarschijnlijk nooit bestaan
6	(Dutch) Austersquadron RAF, later tijdelijk 1 Arva LSK
6	Arva LSK, was 1 Arva LSK, later 298 squadron GpLV
7	MLD, transport en OSRD, helicopters
8	MLD, opgeheven
9	MLD, opgeheven
16	ML-KNIL, opgeheven
17	Varwa ML-KNIL, opgeheven
18	RAAF, ML-KNIL, later 118 squadron KLu
19	RAAF, ML-KNIL, later 119 squadron KLu
20	RAAF, ML-KNIL, later 220 squadron KLu
118	KLu, 1 en 12 GGW, was 18 squadron RAAF en ML-KNIL
119	KLu, 1 GGW, was 19 squadron RAAF en ML-KNIL, nu ALVD Leeuwarden
120	RAAF, ML-KNIL, later 120 squadron KLu
120	KLu, 1 GGW, was 120 squadron RAAF en ML-KNIL, opgeheven
121	ML-KNIL, later 121 squadron KLu
121	KLu, 1 GGW, nu ALVD Gilze Rijen
122	ML-KNIL, opgeheven
220	KLu, 2 en 12 GGW, was 20 squadron RAAF en ML-KNIL
221	KLu, 2 GGW, nu ALVD Soesterberg, zet de traditie voort van 2-II-1 LVR
222	KLu, 2 GGW, nu ALVD Twenthe, zet de traditie voort van II-2 LVR
223	KLu, 2 en 12 GGW, opgeheven
298	GpLV
299	GpLV

300	GpLV
301	GpLV, mobilisabel
302	GpLV, mobilisabel
306	KLu, Fotoverkenningssquadron
311	KLu, Jachtbommenwerpers
312	KLu, Jachtbommenwerpers
313	KLu, Jachtbommenwerpers
314	KLu, Jachtbommenwerpers
315	KLu, Jachtbommenwerpers
316	KLu, Jachtbommenwerpers
320	RAF, MLD, Maritieme patrouillevliegtuigen
321	RAF, MLD, Maritieme patrouillevliegtuigen
322	RAF, KLu, luchtverdediging
323	KLu, luchtverdediging, was 1 Java LSK
324	KLu, 3 GGW
325	KLu, opgeheven
326	KLu, 3 GGW
327	KLu, 3 GGW
328	KLu, 3 GGW
334	KLu, Transportvliegtuigen, was 1316 Flt RAF en 1 Transva LSK
335	KLu, Transportvliegtuigen, mobilisabel, opgeheven
336	KLu, Maritieme patrouillevliegtuigen
420	KLu, 4 GGW, nu ALVD Volkel, zet de traditie voort van 1-II-1 LVR
421	KLu, 4 GGW, nu ALVD De Peel, zet de traditie voort van 4-II-1 LVR
422	KLu, 4 GGW, nu ALVD Eindhoven, zet de traditie voort van IV-2 LVR
423	KLu, 4 GGW, nu 503 squadron, zet de traditie voort van 3-II-1 LVR
500	KLu, 5 GGW, was 700 squadron KLu
501	KLu, 5 GGW, was 701 squadron KLu
502	KLu, 5 GGW, was 702 squadron KLu
503	KLu, 5 GGW, was 423 squadron KLu, zet de traditie voort van 3-II-1 LVR
700	KLu, nu 500 squadron KLu
701	KLu, nu 501 squadron KLu
702	KLu, nu 502 squadron KLu
860	FAA, MLD, helicopters
861	FAA, (MLD?), opgeheven
1316	Flt RAF, later opgegaan in 1 Transva LSK

J.C. VAN SENDEN

Verslag Najaarsexcursie zaterdag 14 september 1985

Een vijfentwintigtal leden namen aan deze excursie deel. Na een kopje koffie met een sneedje kruidkoek verwelkomde de voorzitter, de heer H. Muller, de leden in het Nationaal Tinnen Figuren Museum in het oude gemeentehuis van Ommen. Hij stelde de heer L.J.A. Abelman, bestuurslid van het museum, voor. Tijdens de rondgang gaf de heer Abelman de leden individueel toelichting en hij beantwoordde vele vragen. Verschillende verspreide verzamelingen, dikwijls niet opgesteld, hebben in dit nog jonge museum een plaats gevonden. Er is nog meer te verwachten - o.a. de slag bij Waterloo - en de opstellingen worden regelmatig gewisseld, ook door uitwisseling met andere verzamelingen.

Vervolgens werd Hattem bezocht, waar eens het kasteel van de hertogen van Gelre heeft gestaan, in de volksmond *'de dikke tinne'* geheten. Verzameld werd in *'Opoe's gelag'*, een oud café, waar een drankje werd gedronken. Het café is deze zomer weer antiek ingericht en opnieuw in gebruik genomen. Vroeger heeft het als café deel uitgemaakt van een stalhouderij. Toen deze - de laatste decennia als taxibedrijf - werd opgeheven werd het pand aangekocht door de familie Barendsen van het tegenoverliggende bakkerijmuseum. Het pand van de stalhouderij is destijds aangebouwd tegen de stadsmuur, hetgeen bij het in verval raken van de muur als verdedigingswerk oogluikend werd toegestaan. In het gedeelte, dat als stalhouderij (later taxigarage) in gebruik was wordt nu de oude stadsmuur en de fundering blootgelegd door vrijwilligers van de Hattemse vereniging Heemkunde.
'Bakker' Willem Barendsen en de heer A. de Waal, voorzitter van Heemkunde, gaven toelichting bij de werkzaamheden en de reeds blootgelegde stukken muur en fundering, waarbij een munitiekelder.
Na deze bezichtiging werd de straat overgestoken naar het schitterend gerestaureerde Daendelshuis. Een middeleeuws pand, waar Herman Willem Daendels, maarschalk van Holland werd geboren. Hier werd het Schoutenmaal in de Johanniterzaal gebruikt. Dit maal bestond o.a. uit verschillende oude vormen van broodbereiding. *'Bakker'* Willem Barendsen vertelde daarbij zijn ambachtelijk verhaal.
Tijdens de maaltijd werd door de heren C.A. Heshusius en J.C. van Senden iets verteld over de patriot Herman Willem Daendels, onder Lodewijk Napoleon gouverneur-generaal van Nederlandsch Oost-Indië, waar hij onder meer de Postweg op Java aanlegde. De journalist Paul van 't Veer heeft een goed leesbaar boekje over hem geschreven. Helaas is dit uitverkocht en een nieuwe druk schijnt niet in de bedoeling te liggen. De heer W. Alberts, oud conservator van het Streekmuseum, heeft een manuscript over Daendels gereed, waarin enige nieuwe feiten zijn opgenomen. Hattemmers en de laatste nog levende directe afstammeling van Herman Willem kunnen nu nog informatie geven. Zo is uit onderzoek van de Koninklijke Marine gebleken, dat het graf van Daendels aan de Afrikaanse Goudkust, waar hij overleed tijdens zijn gouverneur-generaalschap van de Nederlandse bezittingen daar, geen stoffelijk overschot bevat. Alberts vermoedt, dat Daendels later in Hattem is herbegraven. In een Hattems register is een bedrag verantwoord als *'zinkgeld'* bij een graf voor Daendels. Onderzoek heeft nog niet plaatsgevonden. Geopperd werd, dat het bestuur zich zou beraden over de mogelijkheid meer onderzoek te bewerkstelligen en de uitgifte van een nieuw werkje over Daendels of een

De heer De Waal geeft uitleg bij één der vele bezienswaardigheden.

(foto: P.H.Th. Dumon)

bijgewerkte herdruk van het boek van Paul van 't Veer.

De heer A. de Waal gaf vervolgens - aan de hand van kaarten en tekeningen - informatie over de geschiedenis van Hattem als vestingstad en over het kasteel van de graven van Gelre. Hier zochten de kasteelbouwers de stad op en was dus niet de stad ontstaan onder bescherming van de burcht. Glorietijd was van omstreeks 1400 tot 1527. Het verraad van Drost Willem van Montfoort leidde het onbruikbaar maken van het kasteel, op eis van de Hattemmers. In 1778 verkoopt de stad Hattem de restanten van de burcht voor de sloop.

De heer De Waal vertelde over de vele en uitgebreide bodemonderzoeken in Hattem, in hoofdzaak verricht door vrijwilligers. Radaronderzoek voorafgaande aan het graafwerk kan teleurstellend gegraaf voorkomen. Het enige nog bovengronds bestaande van het kasteel is het z.g. *'spookhuis'*, waarschijnlijk een bebouwing op de voorburcht. Enige jaren geleden werd in de oude stadsmuur de trap van de *'verkentoren'* ontdekt en door vrijwilligers van Heemkunde uitgegraven. Aan de voet is een poortje in de muur gemaakt en de trap is nu weer begaanbaar en komt uit in een op de muur staande koepel.

Na de maaltijd werd onder leiding van de heer De Waal een wandeling door het oude stadje gemaakt, waarbij veel te zien en te genieten viel.

BESTUURSMEDEDELINGEN

Notulen van de 19de Algemene Ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie, gehouden te Soesterberg in het Militair Luchtvaart Museum op 12 oktober 1985

Volgens de presentielijst waren 55 leden aanwezig.
Bericht van verhindering werd ontvangen van 4 leden.

1. **Opening**
   Om 15.30 uur opent de voorzitter de vergadering en heet alle aanwezigen van harte welkom en stelt het bestuur voor aan de nieuwe leden. Vervolgens wordt een ogenblik stilte gehouden voor degenen,die ons door de dood ontvielen.
   Daarna spreekt de voorzitter zijn jaarrede uit (zie elders in dit blad). Na de jaarrede leest de secretaris het telegram voor dat op de ochtend van de vergadering werd verzonden aan de beschermheer van onze vereniging Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden. De tekst is als volgt:
   'Bestuur en leden van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie in jaarvergadering bijeen betuigen Uwe Koninklijke Hoogheid hun oprechte gevoelens van aanhankelijkheid en trouw.'
   Het antwoord-telegram wordt eveneens voorgelezen en luidt als volgt:
   'Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijk telegram. Aan de hand van Uw periodiek volg ik Uw verrichtingen en vooral de historische publicaties met veel belangstelling. Ik wens U allen een goede jaarvergadering toe. Bernhard.'
   Hierop volgt een enthousiast applaus van de aanwezigen.
   Vervolgens vraagt en verkrijgt de voorzitter de goedkeuring van de vergadering om de algemene ledenvergadering in 1986 weer te houden in het najaar en in het centrum van het land. Gedacht wordt weer aan het gastvrije Militair Luchtvaart Museum te Soesterberg, hoewel dit i.v.m. de lustrumviering elders zou kunnen zijn. De vergadering gaat accoord bij acclamatie.
   Van de heer Mr. J.H. Carstens werd de suggestie ontvangen als een posthuum eerbewijs aan de heer H. Ringoir te komen tot een publicatie van een overzicht van al zijn geschriften. De vergadering neemt dit voorstel over en de correspondent van de afdeling Militaire bibliografie tijdschriften, de heer J.A.C. Bartels neemt deze taak op zich.

2. **Notulen van de 18de Algemene Ledenvergadering**
   Na het aanbrengen van de wijziging *'Muller'* i.p.v. *'Mulder'* in punt 9 worden de notulen als gepubliceerd in *'Mars et Historia'* jrg. 19 nr. 1 pag. 44 en 45 goedgekeurd en vastgesteld.

3. **Stichting Diekerhoff-fonds**
   Volgens de penningmeester heeft de veiling t.b.v. het fonds een bedrag van f 1050,- opgebracht. De penningmeester geeft een overzicht van de financiën. Hij merkt op dat de rente nu nog niet voldoende is om er grote dingen mee te doen. Het bestuur van de stichting bestaande uit de heren Muller, Van Popta en Bom heeft voor 27 oktober a.s. een vergadering gepland. Hier zal worden nagegaan hoe men het fonds zou kunnen vergroten.

4. **Financieel overzicht 1984 (zie jrg. 19 nr. 4**
   De penningmeester deelt mee de essentialia van de financiën te hebben vermeld. Vorig jaar was het teruglopend ledental zorgelijk doch desondanks kon ons blad in 1984 blijven bestaan uit een flink aantal pagina's. Vooral dank zij de inspanning van de heren Cats en Van den Berg werd in 1985 het ledental groter, doch we zijn nog lang niet uit de zorgen. Om financieel quitte te kunnen spelen moest het aantal pagina's van *'Mars et Historia'* iets verminderd worden. Alle leden worden opgewekt in hun kennissenkring zoveel mogelijk leden voor onze vereniging te werven en eens een extra gift over te maken.

5. **Verslag kascommissie 1984-1985**
   De kascommissie heeft het door de penningmeester gevoerde beheer en beleid gecontroleerd. Geconstateerd is, dat dit op uitstekende wijze is geschied en er wordt voorgesteld de penningmeester te dechargeren. De vergadering stemt in door middel van applaus. De voorzitter betuigt zijn dank aan de kascommissie

voor het door haar gedane werk en de penningmeester voor de zorgvuldige uitvoering van zijn functie.

6. **Benoeming kascommissie 1985-1986**
Met algemene stemmen worden in de kascommissie gekozen de heren Fabri en Van Hoof en de heer Bartels als reserve.

7. **Jaarverslag van de secretaris**
Het jaarverslag wordt goedgekeurd als gepubliceerd in *'Mars et Historia'* (jrg. 19 nr. 4, blz. 165-166).

8. **Jaarverslag 'Mars et Historia'**
Hoewel dit niet was afgedrukt in ons blad, komt het de voorzitter voor, dat het blad zelf al een voldoende jaarverslag is van de activiteiten van de redactiecommissie.
De voorzitter spreekt zijn waardering uit voor de heren Van den Berg en Van Popta voor het vele verdienstelijke werk dat zij doen en ook lof voor de auteurs. Het elke twee maanden uitbrengen van een aflevering kost veel geld, zeker als we de omvang van het blad op een redelijk peil willen houden. De voorzitter vestigt derhalve nog eens de aandacht op de oproep van de heer Van Lier in zijn *'Militariade'* (jrg. 19 nrs. 4 en 5) een extra gift over te maken op giro **2940790** van de penningmeester NVMH te Wassenaar onder vermelding van *'Extra steun Mars'*.

9. **Bibliotheek**
Momenteel wordt een inventarisatie gemaakt van de ca. 230 boeken, waarna het bestuur zich zal beraden of het de voorkeur verdient de bibliotheek te behouden dan wel geheel of gedeeltelijk af te stoten. Van de voorkeur van het bestuur zullen de leden in de volgende ledenvergadering met redenen omkleed op de hoogte gesteld worden en men zal dan verzocht worden aan de hand van de verstrekte gegevens een beslissing te nemen.
Mevrouw Diekerhoff merkt op dat het aanbod van haar en van mevrouw Hopperus Buma om te helpen met inventarisatie van kracht blijft.

10. **Vierde lustrum**
Zie hiervoor de jaarrede van de voorzitter (elders in dit blad).

11. **Bestuursmutaties**
De heren Van den Berg, Cats en Van Popta worden met algemene stemmen herkozen. Mevrouw P.H.Th. Dumon wordt in het bestuur gekozen als nieuw lid. Vooruitlopend op deze beslissing nam zij de functie van 1ste secretaris reeds geruime tijd waar.

12. **Rondvraag**
De heer Bartels vraagt wat er terecht is gekomen van de wervingsfilm (videoclip).
De heer Zijderveld antwoordt dat door personeelsproblemen vertraging is ontstaan doch dat hij hoopt de videoclip binnen enige maanden klaar te hebben.
De heer Zijderveld vraagt of de lustrumtentoonstelling ook schilderijen uit bijv. de Duitse periode van Hoynck van Papendrecht zal bevatten of zullen het uitsluitend militaire onderwerpen zijn?
De voorzitter antwoordt dat het streven is schilderijen te exposeren die men normaal nooit te zien krijgt. Met museum *'Flehite'* is afgesproken een paar thema's te nemen en rond die thema's enige militaire en enig niet-militaire schilderijen te nemen.
De heer Bartels heeft reeds toegezegd een artikel over Hoynck van Papendrecht te schrijven in *'Mars'*. Dit zou bijna een boek kunnen worden. Spreker vraagt of behalve aquarellen en schilderijen ook bijv. boeken over de schilder geëxposeerd worden.
De voorzitter antwoordt bevestigend. Het is tevens de bedoeling bij de schilderijen bijv. passende uniformstukken of onderscheidingen neer te leggen.
De heer Heshusius heeft opgemerkt, dat in deze vergadering minstens 5 vaders met zonen aanwezig zijn. Het is een goede zaak als jongeren zich ook interesseren voor onze militaire historie.
Spreker wil nog eens het onderwerp *'buitenlandse excursies'* ter sprake brengen bijv. naar Brussel, Aken, enz. Bustours worden weer goedkoper.
De voorzitter zegt toe deze suggestie in overweging te nemen.

11. **Sluiting**
Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering na dank gebracht te hebben aan allen voor hun waardevolle inbreng en medewerking.

PHTD.

ALGEMENE LEDENVERGADERING op 12 oktober 1985

JAARREDE VAN DE VOORZITTER

Dames en heren,
Gaarne heet ik U van harte welkom op deze 19e Algemene Ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie.
Het is verheugend dat zovelen van U dit laatste programmapunt nog hebben willen meemaken.
Hoe plezierig en onderhoudend een dag als deze ook mag zijn, slechts op een ledenvergadering kan worden beluisterd wat er leeft in de vereniging en wat de wensen van de leden zijn.
Helaas is het mijn droeve plicht U mede te delen wie van onze leden ons in het afgelopen verenigingsjaar door de dood zijn ontvallen. Daaronder is ook ons bestuurslid, de heer H. Ringoir.
Zonder aan de kameraadschap en verdiensten van de overige overledenen te kort te willen doen, moet over de heer Ringoir toch meer worden gezegd. In hem hebben wij verloren een bestuurslid, die zich steeds met groot enthousiasme heeft ingezet voor de vereniging. Hij was wellicht de grootste kenner van de militaire geschiedenis in Nederland en als zodanig voor ons van onschatbare waarde, maar bovenal zullen wij zijn vriendschap en eerlijke kameraadschap als een zeer smartelijk verlies ervaren. Beter dan in het *'In memoriam'* in de laatste aflevering van *'Mars et Historia'* kan niet worden gezegd, wat onze gevoelens zijn.
Ik verzoek U op te staan om enige ogenblikken onze overledenen te gedenken.

De programmapunten van deze dag hebben de belangstelling gehad die zij verdienen.
De ruilbeurs heeft een levendig verloop gehad en ik meen te hebben opgemerkt, dat de spreuk *'Als er twee ruilen, moet er een huilen'* hier niet van toepassing is geweest.
Zoals U hebt gezien en gehoord is het niet aan onze aandacht ontsnapt, dat 170 jaar geleden bij Waterloo Napoleon werd verslagen. De mooie tentoonstelling over dit onderwerp getuigde hiervan. Veel dank zijn wij allen verschuldigd aan de heer Schaede voor het vele werk dat hij hiervoor heeft verricht en aan zijn medewerkers en allen die belangwekkende voorwerpen uit hun verzameling ter beschikking van deze tentoonstelling hebben gesteld.
De lezing van de heer Vels Heijn, die wij zojuist hebben beluisterd, heeft ons veel geleerd over de minder bekende facetten van de Slag bij Waterloo. Eens te meer is toch weer gebleken hoeveel kennis er onder onze leden schuilt, kennis, welke gepaard gaat met het bezit van bijzonder fraaie en unieke voorwerpen.
De veiling ten bate van het Diekerhoff-fonds is weer een succes geworden, niet in het minst door de voortreffelijke leiding van de veilingmeester. Mijn hartelijke dank daarvoor en ook aan de leden, die belangeloos soms waardevolle zaken voor deze veiling ter beschikking hebben gesteld.
Ik hoop, dat het borreluurtje en de lunch er toe hebben bijgedragen de contacten tussen de leden te verstevigen, want lid zijn van een vereniging is meer dan het bedrijven van een hobby, het betekent verenigd zijn in de ware zin van het woord en dat is pas mogelijk door goed onderling contact.
De toekomst van de vereniging ziet er hoopvol uit. Na een terugval van het ledental in 1984, kunnen wij ons dit jaar verheugen op een aanzienlijke aanwas, welke mede dankzij de niet aflatende activiteit van de heer Cats werd bewerkstelligd. Het streefgetal voor 1985 van 400 leden is op dit ogenblik helaas nog niet bereikt, maar ik ben er van overtuigd, dat, als wij allen onze schouders er onder zetten, dit vóór het eind van het jaar mogelijk zal zijn.
Ieder van ons heeft wel vrienden en kennissen in zijn omgeving die de doelstellingen van de vereniging onderschrijven en belangstelling hebben voor een of meer van onze afdelingen. Welnu, vertel van onze activiteiten en laat ze eens lezen in *'Mars et Historia'*, kortom: maak ze lid.
U kunt bij de heer Van den Berg van de redactiecommissie altijd oude exemplaren van *'Mars et Historia'* krijgen voor propaganda-doeleinden.
Een kort bericht aan de heer Cats, dat U iemands weet die geïnteresseerd is en hij doet de rest.
Over de activiteiten van het afgelopen verenigingsjaar kan ik kort zijn. In het jaarverslag van de secretaris zijn ze vermeld en stuk voor stuk waren ze de moeite waard. Ook voor het volgend jaar worden de nodige voorbereidingen al weer getroffen.
Omdat het steeds moeilijker wordt plaatsen voor excursies te vinden, die niet al eerder bezocht zijn, zullen suggesties van de leden bijzonder op prijs worden gesteld.
Bij de jaarlijkse goed bezochte filmochtenden, welke steeds in maart worden gehouden, zijn verschillende malen films en dia's ver-

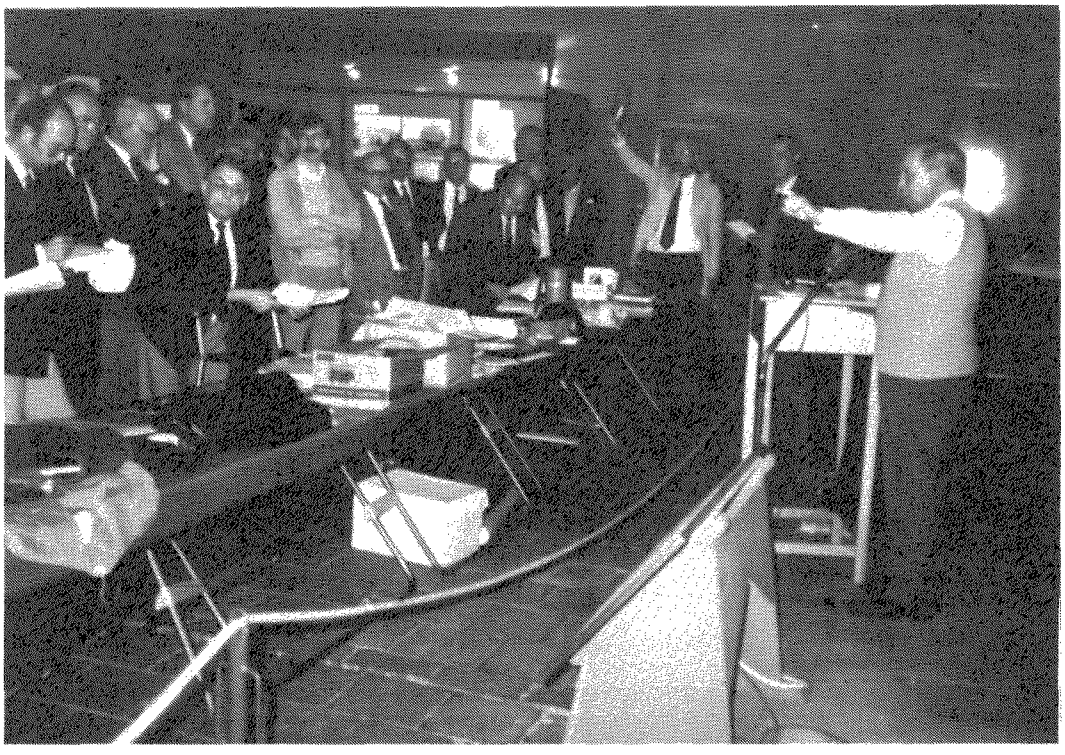

De uitstekend door de heer Van Lier geleide veiling t.b.v. het Diekerhoff-fonds trok veel belangstelling. *(Foto: A. Hamakers)*

toond van leden. Ook voor de toekomst houden wij ons hiervoor van harte aanbevolen.
Bezoeken aan militaire instellingen op een zaterdag zijn nagenoeg niet meer mogelijk, omdat de kazernes dan leeg zijn en het benodigde personeel dan een vrije dag moet opnemen, waardoor overuren worden geclaimd en de kosten te hoog worden. Het bestuur heeft daarom besloten ook eens een excursie op een werkdag te houden. Als hiervoor voldoende belangstelling blijkt te bestaan kunnen kazernes en de daar aanwezige korpsverzamelingen weer op het programma komen.
Ook als een excursie of andere activiteit niet direct het eigen interessegebied beslaat, is deelname daaraan toch bijzonder de moeite waard. Het verruimt de blik en verstevigt het onderlinge contact en de belangstelling in elkaars hobbies.

Het bestuur is bijzonder geïnteresseerd in het reilen en zeilen van de afdelingen. Wellicht kan overwogen worden iets binnen een afdeling te organiseren. Van onze steun kunt U verzekerd zijn.
In dit licht juichen wij het initiatief van de heer Berlemon in de laatste aflevering van *'Mars et Historia'* toe. Ik wens hem veel succes met dit plan.
Het volgend jaar, 1986, bestaat de vereniging 20 jaar. Hoogtepunt van de viering van dit 4de lustrum wordt de tentoonstelling van werk van de beroemde schilder J. Hoynck van Papendrecht, die zoveel militair-historische taferelen met zijn kunst heeft vereeuwigd.
De tentoonstelling wordt, evenals die van 5 jaar geleden, in het najaar gehouden in het Museum Flehite te Amersfoort. Uit leden- en ander particulier bezit is al een groot aantal bruiklenen voor deze tentoonstelling toegezegd. Wij hopen dat hierdoor niet alleen de schilder weer in de algemene belangstelling zal komen te staan, maar ook dat hierdoor de vereniging een grotere landelijke bekendheid zal krijgen.
Voorbereidingen voor het lustrumnummer van *'Mars et Historia'* zijn in volle gang. Er zijn veel bijzonder interessante en op hoog peil staande artikelen binnengekomen. Het wordt een fraai boekwerk, dat voor iedere belangstellende in de geschiedenis van groot belang zal blijken te zijn.

Rest mij nog de organisatoren van deze dag en in het bijzonder de heer Van den Berg te

danken voor het werk dat ze hebben gedaan aan de voorbereidingen en hen geluk te wensen met het succes daarvan.

Ik dank U voor uw aandacht en wens U een vruchtbare vergadering.

3e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1 juni 1985

Nieuwe leden:
Beumer, D.A.A., Hazelaarstraat 46, 6841 AG Arnhem 1, 2, 3 en 5
Scheurwater, E., Bankastraat 87, 3312 GB Dordrecht 4, 5 KMar en Politie
Stichting Hist. Verz. ISK Harskamp, Otterlose weg 5, 6732 BR Harskamp KI in bijz. inf.
Stichting Samenwerkende Militaria Verzamelaars, Postbus 306, 1400 AH Bussum Algemeen
Vuyk, J., Oostmaaslaan 362, 3063 DD Rotterdam 6, 8, 14

Opgezegd per 31 dec. 1985:
Wakker, J.F., Maassluisstraat 87 II, 1062 GB Amsterdam

Adreswijzigingen: (Oude adres te vervangen door:)
Homburg, P.R., Watteaustraat 28 I, 1077 ZM Amsterdam
Oosten, F.C. van, 2 Springbank 86 Graham Road Great Malvern Worcs WR14 2 HX Engeland
Talsma, Drs. H., Boomkamp 19, 7461 AW Rijssen
Velds, S.W., Londenstraat 276, 2711 DK Zoetermeer

Verhuisd, nader adres niet bekend (afvoeren):
Boer R.J. de, H. Cleijndertweg 583, 1025 DX Amsterdam

Overleden:
Het bestuur deelt met leedwezen mede dat zijn overleden:
Beaumont, J.J.A. op 8 oktober 1985 te Arnhem
Prillevitz, H.W. op 1 september 1985 te Rotterdam
Ringoir, H. op 22 september 1985.

De eerste landelijke SMV-ruilbeurs tevens tentoonstelling voor militariaverzamelaars in 1986 wordt gehouden op **zondag 12 januari** van 11.30 tot ± 16.30 uur in de Raadhuiskelder te Bussum, Brinklaan 35. De toegangsprijs is *f* 2,50 per persoon, kinderen onder de 10 jaar en onder geleide gratis. Parkeerruimte is in voldoende mate aanwezig en de bar voor drankjes en hapjes is de gehele dag geopend.
Op deze eerste ruilbeurs in 1986 is de SMV-Beurzenkalender verkrijgbaar, die ongeveer 50 ruilbeurzen en bijeenkomsten van militariaverzamelaars vermeldt.
Alle leden van *'Mars et Historia'* en hun introducé(e)s zijn van harte welkom op deze bijeenkomst waar ruilen niet het enige doel is. Diverse verzamelaars exposeren interessante delen van hun collectie, zodat U vaak militaria kunt bewonderen die niet in musea te zien zijn.
Hebt U niets te ruilen? Wellicht vindt U toch iets voor Uw collectie, want er zijn eveneens handelaars die militaria te koop aanbieden.
Voor aanmelding expositie en/of nadere informatie verzoeke telefonisch contact op te nemen met ons lid P. Vermeulen, telefoon: 02152-64469, uitsluitend in de avonduren.

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

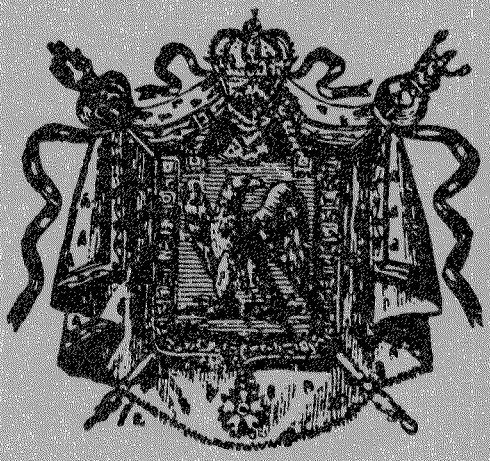

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN
Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

BOEKBINDEN, RESTAURATIES, KARTONNAGES

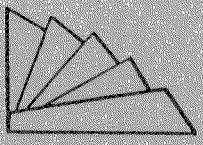

Willeke Tuinier
Johannes Verhulststraat 28 hs
1071 ND AMSTERDAM
Telefoon: 020-794121

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL